

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav pro archeologii

Bakalářská práce

Silvia Lipovská

Sídliskové nálezy středodunajské mohylové kultury v pražsko-slánské oblasti

Sídlištní nálezy středodunajské mohylové kultury v pražsko-slánské oblasti

The settlement evidence of the Middle Danube Tumulus Culture in the Prague-Slaný region (Central Bohemia)

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Bláhová, Ph.D.

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcej práce PhDr. Zuzane Bláhovej, Ph.D. za jej trpezlivosť, rady a opravy. Ďalej by som chcela vyjadriť vďačnosť mojej konzultantke PhDr. Nadi Profantovej, CSc. za poskytnutý materiál z výskumu v Hřebči. Veľká vďaka patrí mojím archeologickým kamarátom za rady. Kamarátke Veronike Hýlovej za morálnu podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 19. augusta 2013

.....

jméno a příjmení

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Mohylové kultúry a stredodunajská mohylová kultúra – všeobecný prehľad	13
2.1. Mohylové kultúry.....	13
2.2. Stredodunajská mohylová kultúra.....	14
2.2.1. Názvoslovie	15
2.2.2. Periodizácia a datovanie	15
2.2.3. Vznik a vývoj.....	17
2.2.4. Osídlenie.....	18
2.2.5. Pohrebný rítus.....	21
2.2.6. Sakrálne objekty	22
2.2.7. Depoty	23
2.2.7.1. Keramické depoty	23
2.2.7.2. Bronzové depoty	24
2.2.8. Materiálna kultúra.....	25
2.2.8.1. Keramika.....	25
2.2.8.2. Bronzová industria	28
2.2.8.2.1. Nástroje	28
2.2.8.2.2. Zbrane	29
2.2.8.2.3. Ozdoby a súčasti odevu	30
2.2.8.3. Kameň.....	33
2.2.8.4. Kostená industria	33
3. Prírodné podmienky oblasti	34
3.1. Geomorfológia a geológia oblasti	34
3.2. Pedológia.....	35
3.3. Klíma a biosféra v dobe bronzovej	35
4. Dejiny bádania v oblasti.....	37

5. Lokality a ich umiestnenie v krajine	40
5.1. Mapy a problémy s ich vypracovaním	40
5.2. Hustota mohylového osídlenia.....	40
5.3. Jednotlivé obdobia mohylovej kultúry.....	40
5.4. Vzťah stredodunajských mohylových sídlisk ku knovízskej kultúre a iným kultúram	42
5.5. Krajina a prírodné prostredie	45
5.6. Obytné stavby a sídelné objekty	46
6. Štruktúra katalógu	47
7. Záver	51
8. Bibliografia	53
9. Zoznam skratiek.....	60
10. Zoznam príloh.....	62

1. Úvod

Stredná doba bronzová je obdobím, ktorému nebola venovaná dostatočná bádateľská pozornosť. V stredných Čechách je najkomplexnejšou prácou o tomto období diplomová práca A. Beneša z roku 1957. Po uplynutí viac ako päťdesiatich rokov bádania narástol nálezový fond na základe archeologických výskumov, ktoré tvoria bazu informácii pre ďalšie systematické spracovanie, a ktoré som sa snažila uplatniť v tejto práci.

V práci nastalo niekoľko zmien, na ktoré je potreba upozorniť. Teritoriálne mala byť zameraná na pražsko-slánsku oblasť, ako uvádza názov témy, bola však rozšírená na celé stredočeské územie. Oblasť, ktorej venujem pozornosť zodpovedá dnešnému stredočeskému kraju. Práca je rozšírená na úkor spracovania materiálu z lokality Hřebeč, aj napriek tomu, že bola táto lokalita predbežne zaradená do stredodunajskej mohylovej kultúry. Pri spracovávaní materiálu nebol objavený žiadny prvok, ktorý by datoval keramický súbor do danej kultúry. Archeologický materiál bol očividne starší ako to naznačovali niektoré tvary nádob, smer prstovania veľkých zásobníc a iné znaky. Preto bola kapitola o Hřebči vynechaná.

Práca je rozčlenená na časti, ktoré sú v návaznosti zamerané na všeobecný prehľad o stredodunajskej mohylovej kultúre, o postavení stredodunajskej mohylovej kultúry v rámci mohylového komplexu, o názvosloví, ktoré sa vyprofilovalo až do ustáleného názvu „stredodunajská mohylová kultúra“. Popisuje vnútornú periodizáciu, informácie o osídlení, pohrebnom ríte, o sakrálnych objektoch a depotoch. Kapitola o materiálnej kultúre je prispôbená nálezom zo stredných Čiech.

Ďalej sa venujem bližšiemu opisu prírodných podmienok, ktoré boli základom pre osídľovanie oblastí stredných Čiech a dejinám bádania, vedúcim k súčasnému chápaniu stredodunajskej mohylovej kultúry.

Záverečná analytická časť porovnáva doteraz známe všeobecné informácie o stredodunajskej mohylovej kultúre s informáciami vyplývajúcimi z katalógu, ktorý je súpisom archeologických lokalít zostavených z odborných zdrojov (literatúra, nálezové správy, archeologické databázy). Táto práca prináša nový všeobecný prehľad zameraný na sídliska a snaží sa o riešenie nastolených problémov ako napríklad: vzťah mohylovej

kultúry ku knovízskej kultúre, pokles populácie v strednej dobe bronzovej, štruktúra sídlisk a typy obydli a iné. Za pridanú hodnotu práce považujem mapy s lokalitami z archeologických výskumov, ktoré som na základe dostupných informácii vyhl'adala.

2. Mohylové kultúry a stredodunajská mohylová kultúra – všeobecný prehľad

2.1. Mohylové kultúry

V strednej dobe bronzovej od 2. pol. 17. stor. pred n. l. až do 14. stor. pred n. l. (BB1-BC/D) sa veľká časť Európy zjednocuje v pomerne jednotný celok. Spoločným jednotiacim prvkom archeologických kultúr tohto obdobia bolo pochovávanie mŕtvych pod mohylami, vďaka čomu ich spája spoločné pomenovanie komplex mohylových kultúr. Kultúry majú zhodný prejav v tvaroch a typoch artefaktov. Rozprestierajú sa na území stredného Podunajska, južnej Moravy, na väčšine územia Čiech, Bavorska, severozápadného a južného Nemecka, a severovýchodného Francúzska (*Furmánek et al. 1991, 96, 100*). Mohylové hroby sa nachádzajú aj na Balkáne a inde v Európe, avšak s mohylovým komplexom priamo nesúvisia, pretože ide o autochtónny vývoj (*Pleiner 1978, 440*).

V Českej republike sa tradične rozlišujú dve mohylové kultúry, a to českofalcká mohylová a stredodunajská mohylová kultúra (ďalej len SDMo kultúra). Českofalcká mohylová kultúra zaberá územie západných a južných Čiech a SDMo kultúra stredné, severozápadné Čechy a južnú Moravu. V súčasnosti sa s určitou odnožou mohylovej kultúry počíta aj na strednej a severnej Morave a na východe stredných a vo východných Čechách (*Sklenář et al. 2002, 212*). V súčasnosti je predkladaná nová koncepcia jednotnej mohylovej kultúry, ktorá zatiaľ nie je obecne prijímaná (*Jiráň [red.] 2008, 77-78*).

Na východe stredných a vo východných Čechách neboli dlho známe žiadne nálezy z Reineckových stupňov BB-C okrem ojedinelých bronzov a črepov. V diplomovej práci A. Beneša (*1957, 12*) o mohylovom osídlení stredných Čiech sa píše, že na východe skúmanej oblasti sa nachádzajú ojedinelé nálezy keramiky, čo svedčí o pobyte mohylového ľudu. V. Vokolek (*2003, 44*) na tomto území vymedzuje neskoro mohylový stupeň na konci stupňa BC, po ktorom nastupuje lužická kultúra. Na strednej a severnej Morave strieda veteřovskú kultúru facia (stredodunajskej) mohylovej kultúry s odchýleným ďalším vývojom smerom k lužickej kultúre (*Stuchlík 1993, 273-274*). Zatiaľ čo sa SDMo kultúra na južnej Morave vyvíja plynulým vývojom z klasickej fázy

věteřovskej kultúry, na strednej a severnej Morave podľa názoru S. Stuchlíka pretrváva věteřovská kultúra až do stupňa BB1. Nedá sa ešte definitívne určiť, či sa sem mohylová kultúra dostala posunom z južnej Moravy, alebo sa vyvinula plynule z poklasickej věteřovskej kultúry pôsobením vplyvov SDMo kultúry z južnej Moravy. Mohylovú kultúru na tomto území možno zaznamenať od konca stupňa BB a trvá celý stupeň BC, a to s odlišným vývojom, lebo jej věteřovské podložie bolo už chronologicky aj geograficky modifikované (*Stuchlík - Kolbinger 1995*, 150-152; *Šabatová 2006*) s vhodnými podmienkami na vývoj lužickej kultúry.

Predel medzi staršou a strednou dobou bronzovou (BA2/BB1) podľa rozšírenej hypotézy charakterizuje kultúrna zmena, ktorá bola pravdepodobne spôsobená čiastočne klimatickou krízou po výbuchu stredomorskej sopky Théry cca 1647 pred n. l. (*Stolz - Matoušek a kol. 2006*, 109).

Názory na vznik a pôvod týchto kultúr sú rôzne. Maďarskí bádatelia počítali s cudzou inváziou zo západu. Protichodná hypotéza hovorí o vzniku na území stredného Podunajska a jej šírení smerom na sever a západ cez Čechy, Bavorsko a ďalej až do Sliezska, stredného a severozápadného Nemecka a severovýchodného Francúzska (*Furmánek et al. 1991*, 96).

Zo SDMo kultúry sa vyvíja civilizácia popolnicových polí. V stredných a severozápadných a podľa aktuálnych názorov aj v južných Čechách sa sformovala v stupni BD kultúra knovízska patriaca hornodunajským popolnicovým poliam. Tento komplexný proces bol rýchly, nastal v priebehu niekoľko málo generácií. Hovorí sa o migrácii ozbrojených skupín či kmeňov z nejasných príčin. Zásadná zmena nastala v náboženskom myslení, čo viedlo k zmene pohrebného rítu na výlučne žiarový (*Fridrichová a kol. 1995*, 152; *Smejtek 2005*, 408).

2.2. Stredodunajská mohylová kultúra

Ľud SDMo kultúry obýval stredné a severozápadné Čechy, južnú Moravu, Dolné Rakúsko, nížiny juhozápadného Slovenska západne od Váhu, severnú časť Zadunajska a Maďarsko (*Smejtek 2005*, 397). SDMo kultúra bola jednotná na celom území svojho rozšírenia (*Furmánek et al. 1991*, 96).

V strednej dobe bronzovej sa na území neskoršej lužickej kultúry v stredovýchodných a východných Čechách a na strednej Morave vytvorili svojrázne mohylové skupiny, ktoré spočiatku javia so stredodunajskou mohylovou kultúrou zhody, ale v stupni BC sa vyvíjajú odlišne a vytvárajú samostatnú skupinu (*Vokolek 2003; Šabatová 2006*).

2.2.1. Názvoslovie

Pre kultúru SDMo sa používalo mnoho termínov. Ustálilo sa pomenovanie „mitteldonauländische Hügelgräberkultur“ ktoré v roku 1937 použil rakúsky bádateľ K. Willvonsender pri spracovaní strednej doby bronzovej na základe rozboru rakúskych (hlavne dolnorakúskych) nálezov. Tento termín bol len obmenou už predtým zaužívaného pomenovania „danubisch-sudetische Hügelgräber-Kultur“, ktoré sa objavilo v roku 1921 v knihe O. Menghina *Urgeschichte Niederösterreichs* (*Stuchlík 1993, 272; Furmánek et al. 1991, 98*).

J. Böhm ju nazýval v preklade sudetsko-dunajská skupina (*Böhm 1937, 7*). L. Hájek ju pre Čechy definoval v roku 1947 a nazval ju stredodunajská mohylová kultúra (*Hájek 1947*). I. L. Červinka používal názov dunajsko-moravský alebo danubský typ (*Stuchlík 1993, 272*). V slovenskej literatúre pre SDMo kultúru existuje ešte pomenovanie typ/kultúra Zohor, ktoré sa neujalo a ktoré používali len M. Pichlerová a J. Paulík (*Furmánek et al. 1991, 98*).

2.2.2. Periodizácia a datovanie

Stredodunajská mohylová kultúra trvala približne 350 rokov. Za tento čas sa vyvíjala aj jej materiálna kultúra. Preto sa bádatelia už od nepamäti snažili tento vývoj zachytiť do menších stupňov a vytvárali periodizácie. Taktiež sa snažili vnútorné rozdelenie zosúladiť s už existujúcimi relatívnymi chronologickými systémami.

Pre Čechy periodizácie vypracovali J. Böhm, A. Beneš a E. Plesl. J. Böhm (*1937, 10-40*) v štúdiu *Základy hallstattské periody* vypracoval vnútorné delenie mohylovej kultúry (tj. česko-falckej mohylovej a stredodunajskej mohylovej kultúry) na štyri typy a synchronizoval ich s juhonemeckou chronológiou vypracovanou P.

Reineckom. Typy nasledovali za sebou takto: Křtěnov – Smedrová (BA2), Chodouň – Zelený (BB1), Kbely – Řepeč (BB2), Obrnice – Třebívlice (BC). J. Böhm využil v značnej miere stredočeský materiál. Na jeho triedení sú založené hlavne mladšie stupne (*Böhm 1937; Beneš 1959, 2*).

A. Beneš (*1959, 35-37*) SDMó kultúru v Čechách rozdelil na štyri stupne, a to starší stupeň (BB1), stredný (BB2), mladší (BC) a neskorý (BC/D). Nadväzuje pritom na Böhmove analýzy (*1937*), ale už so znalosťou práce K. Willvonsedera *Die mittlere Bronzezeit in Österreich (1937)* a Hájka (*1947*). Opiera sa o bronzovú industriu (*Jiráň [red.] 2008, 85*).

E. Plesl (*1965, 458-498*) pre severozápadné Čechy vymedzil tri obdobia SDMó kultúry: staršie obdobie, ktoré spadá do Reineckoveho stupňa BB1, vrcholné obdobie (BB2-BC1), ktoré má bohatý nálezový fond, a neskoré obdobie (BC/D). Nálezový fond novo revidovala D. Franková a vypracovala jeho chronológiu (*2011, 116-123*), v rámci ktorej SDMó kultúru rozdelila na základe analýzy nálezov z hrobov v severozápadných Čechách na štyri stupne. Stupne rozdelila na starší (BB1), stredný (BB2-C1), mladší (BC) a neskorý (BC2/D).

Na južnej Morave delí J. Říhový kultúru SDMó na štyri stupne: starší stupeň (BB1), stredný (BB2-C1), mladší (BC2) a prechodný (BC/D). Starší stupeň reprezentujú sídliská v Brne – Černých Poliach a Přítlukoch, depot bronzov z Hodonína a časť pohrebiska v Boroticiach. V strednom stupni sú to lokality Jiříkovice, Šatov, čiastočne Borotice a Čeložnice. Mladší stupeň je zastúpený sídliskom v Těšeticiach, na mohylníku v Suchohrdliach a depotom v Lednici. S prejavmi prechodného stupňa sa stretávame na sídlisku v Strachotíne, mohylníku v Bošoviciach a Velkých Hostěrádkach a s bronzovou industriou z Hulína a Hradiska u Kroměříže (*Stuchlík 1993, 274*). Mladší stupeň sa taktiež nazýva stupňom Maisbirbaum – Zohor a prechodný stupňom Strachotín - Velké Hostěrádky, ktoré vymedzil J. Říhový (*1982, 13-24*).

Na Slovensku neexistuje obecne primaná podrobná periodizácia SDMó kultúry. A. Točík a J. Vladár ju delia na starší a mladší stupeň (*Furmánec et al. 1991, 100*).

2.2.3. Vznik a vývoj

Stredodunajská mohylová kultúra vznikla na južnej Morave z klasickej fázy veteřovskej kultúry (*Stuchlík 1993, 272*). Odtiaľ sa šírila do okolitých oblastí. Do Čiech sa SDMo kultúra rozšírila z južnej Moravy, cez Hornomoravský úval a české Polabia s 2. prúdom veteřovských vplyvov v stupni BB1, kde s ňou tvorí tzv. veteřovsko-mohylový horizont (*Pleinerová 1965; Pleiner 1978, 440; Stuchlík 1993, 272; Jiráň [red.] 2008, 76-7*). Nevieme ako dlho trval prechod od staršej do strednej doby bronzovej v Reineckovom stupni B (*Pleiner et al. 1978*). V severozápadných Čechách nastala kultúrna zmena z neskoroúnětickej kultúry pod vplyvom veteřovskej zložky (*Plesl 1965, 463*). Spolu v celkoch sa nachádzajú prvky únětické, veteřovské a aj mohylové (*Plesl 1965, 463*). Na Slovensku otázka vzniku stredodunajskej mohylovej kultúry nie je vyriešená (*Furmánek et al. 1991, 100-101*). Nálezy z počiatku BB1 odtiaľ okrem depotov bronzov zatiaľ nepoznáme, väčšina pochádza až zo stupňov BB2-C2. Len výskum v Uníne zistil spoločne sa nachádzajúce nálezy z veteřovskej a stredodunajskej mohylovej kultúry (*Furmánek et al. 1991, 100-101*).

Stredný až mladší stupeň (BB2-BC1) má bohatý nálezový fond. V tejto fáze sa už v stredných a severozápadných Čechách objavujú bohaté hroby (*Plesl 1965*). Vývojom dochádza k prepojeniu a zjednoteniu materiálnej kultúry západných, severozápadných a stredných Čiech (*Jiráň [red.] 2008, 77, 127*). Stredodunajská mohylová kultúra v stupni BC preniká do sféry česko-falckej mohylovej kultúry, predtým bol smer vplyvu opačný (*Čujanová-Jilková 1981; Pleiner et al. 1978, 445*). Na územiach, ktoré neskôr zaberá lužická kultúra je vývoj facie mohylovej kultúry v stupni BC odklonený, tvorí tzv. predlužický horizont (*Vokolek 2003, 44; Šabatová 2006*).

V neskorom období (BC/D) vzniká knovízsky základ tj. mohylovo – knovízsky horizont alebo horizont žliabkovaných amforiek (*Plesl 1965*). Na Morave a na Slovensku nahrádza stredodunajskú mohylovú kultúru kultúra velatická (*Furmánek et al. 1991, 101; Stuchlík 1993, 286*). V severovýchodných a východných Čechách a na strednej a severnej Morave v stupni BC/D sa nachádza už lužická kultúra (*Vokolek 2003, 44; Šabatová 2006*).

2.2.4. Osídlenie

V tejto kapitole zhrnujem základné poznatky o sídliskách, ich štruktúre, type stavieb a iných objektov. Hustote osídlenia sa venujem v inej kapitole (5.2).

Pre nedostatok sídlisk bol ľud kultúry SDMo sprvu považovaný za kočovníckych pastierov (*Vokolek 1993, 44*), čo súviselo so stavom výskumu. Avšak v súčasnosti sa stále hovorí o málo hustom osídlení aj napriek množstvu existujúcich sídlisk, pretože sa hustota osídlenia porovnáva so staršou a mladšou dobou bronzovou, z ktorej je počet doložených sídlisk omnoho väčší (*Smejtek 2005, 397*). Pri prepočte množstva lokalít na trvanie daných období v Prahe sa nejaví rozdiel v osídlení taký markantný, ale stále je viditeľný deficit, ktorý sa mohol prejaviť ako dôsledok krízy (*Vencl - Zadák 2010, 251, 253*).

Po teórii o kočovníckom spôsobe života mohylového ľudu, ktorých ľahšie obydlia nezanechávali stopy, sa mienka priklonila k obrazu klasickej pravekej poľnohospodárskej osady (*Vokolek 1993, 44*). Dôkazmi pre usadený ľud sa stali informácie o polohe sídlisk, nadmorskej výške, objavené zahĺbené jamy, pôdorysy obydlí a nálezy obilnín, kosáky či drviče (*Stuchlík 1993, 286; Jiráň [red.] 2008, 91*).

Sídliská vystupujú po celú dobu trvania mohylovej kultúry v stredných Čechách. Ľud kultúry SDMo osídľoval rovinné aj výšinné polohy, ale nie rovnako vo všetkých fázach. Rovinné sídliská môžu mať rovnaké znaky ako sídliská česko-falckej mohylovej kultúry. Po analýze česko-falckých mohylových sídlisk sa zistilo, že sú situované na rozľahlých plošinách s výhľadom do okolitej krajiny do 300 m od vodného zdroja a väčšina sídlisk je v blízkosti väčšieho pohrebiska (*Čujanová-Jílková 1973, 523-524; Jiráň [red.] 2008, 91*). V Čechách máme zo sídlisk zväčša len útržkovité doklady vo forme jednotlivých zachytených jám, preto je ťažké na základe niekoľkých sídlisk s obydliami zovšeobecniť predstavu o celkovej podobe osady (*Jiráň [red.] 2008, 89*). Nenapomáhajú nám k tomu ani moravské sídliská s obytnými stavbami, pretože ešte žiadne nebolo preskúmané komplexne (*Stuchlík 1993, 274*). V západných Čechách bola zistená rozľahlá plocha sídelného areálu, pretože sídelné objekty sa nachádzajú vo väčších vzdialenostiach od seba. Avšak v Hornej Falci sú sídelné objekty husto koncentrované a je tam prezentovaný model malých sídlisk (*Jiráň [red.] 2008, 91*).

Obytné objekty vyskytujúce sa v strednej dobe bronzovej boli preskúmané len na spomínanom spornom území, ktoré neskôr osídlila lužická kultúra. Zatiaľ nie sme schopní rozhodnúť či toto územie obýval ľud SDM o kultúry. Tieto stavby prináležia mladším fázam mohylovej kultúry a spadajú do pred-lužickej fázy (*Bláhová-Sklenářová 2012*, 106). Súvisle preskúmaná plocha s hospodárskymi a obytnými objektmi v stredných Čechách je iba na polykultúrnej lokalite Čáslav - Na Skále, na ktorej boli objavené domy so základovými žľabmi. Domy prináležali dvom chronologickým etapám mladšej a neskorej fázy mohylovej kultúry. Staršie domy boli väčšie (napr. 25 × 8 m), mali orientáciu V – Z, boli obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenou stenou na západnej strane a s jednou radou centrálnych nosných kolov. Tieto domy mali od seba značný rozstup. Mladšie domy boli obdĺžnikového pôdorysu menších rozmerov (napr. 8 × 6 m), mali orientáciu SZ – JV a koncentrovali sa v skupine. Analógiou je lokalita Skalka u Velimi (*Hrala a kol. 2000*, 277; *Jiráň [red.] 2008*, 94).

Zahlbený objekt v Tuchloviciach bol interpretovaný ako obytná stavba. Mal rozmery 310 × 252 cm, orientáciu S – J, zahlbuje sa 120 cm pod súčasný povrch, jeho časťou je vyvýšený stupeň porušený ohniskom. Mal dve úrovne podlahy, ktoré boli pravdepodobne súčasné (*Moucha - Trnka 1959*). Jeho novšou analógiou sa stal objavený výnimočný objekt č. 9 SDM o z Chorvátskeho Grobu (*Bartík 2011*). Obdĺžnikový objekt so zaoblenými rohmi (290 × 137 cm, hl. 160 pod súčasný povrch) obsahoval sídliskový odpad, medzi ktorým sa nachádzal aj dvojdielny kadlub. Autor vylučuje interpretáciu objektu ako obydlia a snaží sa ho interpretovať ako kovolejársku dielňu, pretože v okolí objektu v ornici sa nachádza množstvo nálezov dokladajúcich odlievanie, ale objekt samotný okrem kadlubu iné dôkazy neposkytol.

Na Morave sa nachádza viacero rovinných neopevnených lokalít s pôdorysmi obdĺžnikových stĺpových stavieb, ktoré však spadajú do fácie mohylovej kultúry. Na podrobnejší popis týchto stavieb upozorňujem kvôli porovnaniu, pretože v susedných oblastiach v rovnakom čase žil ľud SDM o. V Příkladoch boli objavené dve kolové konštrukcie (5 × 2,5 m a 4 × 4 m s otvorenou predsieňou 1,2 m). Steny dvoch navzájom sa porušujúcich dlhých halových domov (12 × 8 m, 15 × 8 m) zo strednej doby bronzovej objavené v Bezměrove lemovali obvodové žľaby s kolovými jamami (*Stuchlík 1993*, 274). Sedem takýchto dlhých domov so žľabmi sa našlo aj na lokalite Olomouc - Slavonín „Horní lán“. Celkovo na lokalite bolo objavených dobre dochovaných a preskúmaných spolu 16 pôdorysov domov s hlbokým zahlbením stĺpových jám (18 – 20

× 6 – 8 m), ktoré mali orientáciu ZJZ – VSV alebo JZ– SV. Ich pôvodnú podlahu sa nepodarilo zachytiť. Domy so žľabom majú v nároží nosné stĺpy, a po celom obvode dva rady stĺpových jám, ktoré sú na preskáčku usporiadané v žľabe a mimo neho. Žľab a odtlačky na mazanici sú pravdepodobne pozostatkom nenosných stien nachádzajúcich sa vnútri domu pozostávajúcich z guľatín navŕšených na sebe. Mohlo ísť o poschodie alebo zastrešenie priestoru (*Bláhová-Sklenářová 2012, 108*). Ďalší pôdorys dlhého domu sa nachádzal v Příkladniciach u Olomouca (*Bláhová-Sklenářová 2012, 106*). V Jiřikoviciach boli nájdené kúsky nevypálenej omietky s farebnými nátermi šedej, žltej a okrovo červenej. Mazanica natretá na bielo bola nájdená tiež v Podolí a Těšeticiach na Znojemsku (*Stuchlík 1993, 274*).

Ďalším typom sídlisk sú výšinné sídliská, ktoré boli využívané hlavne v prelomových obdobiach. V južných Čechách boli mohylové hradiská centrami sídelných areálov (*Jiráň [red.] 2008, 90-91*).

Väčšinou ide o sídliskové vrstvy, poprípade intrúzie v mladších objektoch, ktoré tvoria najstarší nálezový horizont na hradiskách kultúr popolnicových polí. Opevnenie hradiska v mohylovej kultúre v stredných Čechách je doložené na Hradišti nad Závistí palisádovou fortifikáciou (*Čtverák et al. 2003, 166*). Niekoľko výšinných polôh na Morave je tiež ohradených (*Stuchlík 1993, 274*).

Využívanie jaskýň v SDMo kultúre je doložené v niekoľko málo prípadoch. Pravdepodobne však neslúžili k dlhodobjšiemu pobytu (*Jiráň [red.] 2008, 93*).

V SDMo sú keramické depoty doložené tiež na sídlisku, napr. lokalita Maisbirbaum v Rakúsku a moravské sídliská v Starých Hvězdliciach a Želešiciach (*Pleiner 1978, 438; Palátová - Salaš 2002*). V Čechách bol depot na sídlisku napr. v Poděbradoch (pozri katalóg č. 300).

V súvislosti s výrobou bronzov museli existovať miesta, na ktorých prebiehala výroba, t. j. výrobné areály. Tento areál sa nachádzal na sídlisku alebo v jeho blízkosti. Na Morave sa nachádzali kovoliateľské objekty v Plenkoviach a Rybníkoch a hrnčiarsky objekt v Újezde. Tieto objekty sú bez dokumentácie (*Stuchlík 1993, 275*). Na sídlisku v Těšeticiach (Znojmo) kovolejárstvo dokladajú malá pec, struska a kadlub na hroty šípov (*Stuchlík 1993, 275*).

Na sídliskách boli objavené jamy s veľkými zlomkami keramiky a celými nádobami, ktoré prišli do styku s vysokým žiarom. V jamách boli tiež objavené artefakty, ktoré sa bežne nachádzajú v odpadových jamách. Takéto jamy sa interpretujú ako výrobné objekty, v ktorých bol výpal pokazený a ktorých funkcia sa zmenila na odpadové jamy. Takéto objekty evidujeme napr. v Poděbradoch, Čáslavi - Na Skále a i. (*Jiráň [red.] 2008, 96-97*). Ďalšou možnou interpretáciou daného javu je upratanie požiarovej deštrukcie.

Zo sídlisk pochádzajú zvyšky zvieracích kostí a obilnín, ktoré tvorili základ stravy. Analýza zvieracích kostí prebehla v Brne - Čiernych Poliach: väčšinu tvoril hovädzí dobytok, ovce a kozy, v menšom množstve prasa, pes, kôň, lovená zver zastúpená zajacom a škrečkom. Určitú rolu hral aj rybolov podľa nájdených rybárskych háčikov z Hradiska u Kroměříže a Uherského Brodu (*Stuchlík 1993, 286*).

2.2.5. Pohrebný rítus

V stredodunajskej mohylovej kultúre rozoznávame niekoľko typov pochovávaní, a to pod mohylou, v plochom hrobe a v sídliskovej jame. Pochovávanie pod mohylou bolo birituálne, teda buď žiarové, alebo kostrové, na alebo nad úrovňou povrchu. Kostry pod mohylou sú buď skrčené (rôzne orientované) alebo natiahnuté (*Beneš 1961, 357*). Pod mohylou sa nachádzalo aj viac kostier (*Beneš 1961, 357*). Na Morave prevláda žiarový rítus pod mohylou. V Rakúsku je málo mohýl (*Pleiner 1978, 438*). Mohyly majú kamenné kamenný veniec alebo kamenný kužeľ (*Čujanová - Hofman 1992*). Hlinené mohyly existujú v menšom množstve, na Morave sa vyskytujú častejšie ako kamenný veniec (*Stuchlík, 1993, 276*). Veľkosť mohyly nie je priamo úmerná výbave hrobu (*Jiráň [red.] 2008, 123*). V mohylách sa objavujú ohniská, ktoré boli asi symbolické pri obrade (*Jiráň a kol. 2008, 125*). Na Morave vymedzuje mohylu namiesto obvodového venca sotva niekoľko kameňov (*Stuchlík, 1993, 276*). V Čechách sa väčšinou mohyly nedochovali, čo môže byť spôsobené rozoraním (*Pleiner et al. 1978, 442*). Mohylníky sa nachádzali na rovine alebo v miernych svahoch, nie však viac ako 500 m n. m. (*Jiráň [red.] 2008, 122*). V stredných Čechách je príkladom mohylník vo Veľkej Dobrej, okr. Kladno (*Michálek 1999*), na Morave mohylník v Boroticiach, okr. Znojmo (*Stuchlík 2006*).

V stredných Čechách prevládajú ploché hroby (*Pleiner et al. 1978*, 438). Rovnako ako v prípade mohýl majú rôznorodý rítus. Hroby poznáme s kamenným závalom, v kamennej skrinke, ale aj v obyčajnej zemi. V stupni BC1 postupne začínajú prevažovať ploché žiarové hroby nad mohylami (*Smejtek 2005*, 399). Kostrové hroby snád' súvisia s únětickou kultúrou (*Smejtek 2005*, 399). Žiaroviská nie sú objavené, mohli sa nachádzať mimo pohrebiska (*Jiráň a kol. 2008*, 123, 126).

Výbavu tvorí keramika, v BC/D sú častejšie len črepy, bronzы (šípky), zlato, ojedinele jantár, perly zo sklenenej hmoty. V stupňoch BC-BC/D sa objavujú bohaté, tzv. náčelnícke hroby, ktorých výbavu tvoria bronzы (meč, sekery, dýky, špirálové náramenníky, šperky, toaletné predmety), zlaté predmety a vstrelené bronzové šípky (*Pleiner et al. 1978*, 444-445). V žiarových hrobách nebola hrobová výbava poznačená ohňom (*Jiráň a kol. 2008*, 124).

2.2.6. Sakrálne objekty

Na náboženské obrady stredodunajskej mohylovej kultúry poukazujú objekty interpretované ako sakrálne. Za sakrálny objekt sa považuje aj jama z Prahy-Miškovic, ktorá obsahovala množstvo keramiky datovanej do stupňa BC, a fragmenty mazanicových blokov a plastických ornamentov vymodelovaných z hliny. Tie sa v zlomkoch dochovali v podobe trojbokých rebier so zaoblenou vrcholovou hranou a nesú stopy náteru bielou hlinou. Mohli byť nalepené na obradnom stole a vytvárať ornamente. Podľa L. Smejtky sa teoreticky mohlo jednať o oltár, ktorý stál mimo jamu rovnako ako všetky nájdené nádoby. Možnými interpretáciami zániku je požiar, či už násilný, obradný, alebo náhodný. Jedná vrstva náteru na fragmentoch nájdených pri vykopávkach nasvedčuje, že tento sakrálny objekt nemal dlhú životnosť (*Ernée - Smejtek 2004*). Objekt podobného charakteru sa nachádzal v lokalite Sedlc (Kutná Hora). Jama s neobvyklou výplňou obsahovala 12 kusov plasticky maľovanej mazanice a zlomky keramiky – nádob väčšinou prepálených a deformovaných. Povrch mazanice bol postupne 11 krát natieraný v dlhodobých intervaloch, čo svedčí o dlhodobjšom charaktere využívania objektu (*Beneš 1981*).

Omnoho viac sakrálnych objektov bolo objavených na Morave. V roku 1924 boli v Černčine objavené dve steny tvoriace rovnoramenný kríž. Ramená kríža mali dĺžku 250 m a boli orientované na svetové strany. Na koncoch a v strede kríža sa nachádzali

nádoby. Objekt býva spojovaný s kutom slnka (*Stuchlík 1993, 275*). Vo Viničných Šumiciach preskúmal J. Poulík v roku 1945 misovitý objekt s popolom a so stopami ohňa na stenách, v nej sa nachádzala nádoba plná spáleného obilia, dvojuchá misa, črepy nádob a hlinený kotúč považovaný za napodobeninu chlebovej placky (*Stuchlík 1993, 275*). V Uherskom Brode bola objavené obetisko, ktoré je ako v predchádzajúcom prípade späté s prinášaním obety prírodným božstvom. Na ploche 70 m² bola objavená popolovitá vrstva silná 60-70 cm, v ktorej bol pochovaný tur obkolesený keramickými nádobami a fragmentmi, zvieracími kosťami, drobnými bronzovými a kostnými predmetmi. Zvláštnymi artefaktmi boli vaničkové nádoby a zlomky ľudských a zvieracích platiek. Na obvode sa nachádzali tri priehlbne s vypálenými stenami (*Stuchlík 1993, 275*). Podobne ako vo Velimi bola aj na sídlisku v Přítlikách objavená priekopa s hornou vrstvou obsahujúcou ľudské pozostatky, ktorá ponúka ako jednu z možných interpretácií funkciu kultovej obety (*Stuchlík 1993, 275*).

2.2.7. Depoty

Za depoty sú označované hromadné nálezy predmetov, ktoré boli zámerne vložené do zeme za účelom neskoršieho vyzdvihnutia, alebo boli dané do zeme ako obeta. Rozoznávame keramické a bronzové depoty.

2.2.7.1. Keramické depoty

Na území stredodunajskej mohylovej kultúry je známych veľa keramických depotov, ale sú väčšinou bez nálezových okolností.

V Čechách poznáme najmenej deväť depotov keramických nádob zo strednej doby bronzovej (*Vencl - Zadák 2010*). Šesť z nich je bližšie popísaných v katalógu (pozri katalóg č.297-302), zvyšok spadá do oblasti severozápadných a západných Čiech a sú to depoty z obcí Lelov (Plzeň-juh), Poplze (Litoměřice), Strupčice (Chomutov), a Velké Žernoseky (Litoměřice). Výnimočný je depot z Lelova, lebo sa nachádza v oblasti česko-falckej mohylovej kultúry. Nález keramiky v Miškoviciach (Praha 9) sa nezaraduje medzi depoty, pretože nešlo o celé nádoby (*Vencl - Zadák 2010, 236*). Väčšinou boli v depote prázdne nádoby obrátené hore dnom a naukladané v sebe. Každý nález je osobitný bez bližšej analógie v počte, type, skladbe, výskyte, frekvencii druhov výzdoby. Celkovo sa

keramické depoty dajú rozdeliť na dva typy a to malé a veľké (Vencl - Zadák 2010, 237). Veľké sú depoty, ktoré obsahujú desiatky nádob a sú uložené v jame a malé depoty, sú tie, ktoré obsahujú do desať nádob a nachádzajú sa v jednej veľkej nádobe, poprípade v kamennej skrinke. Tieto dva typy mali s najväčšou pravdepodobnosťou odlišné funkcie (Vencl - Zadák 2010, 235-238). Podľa zloženia typu nádob delíme depoty s výrazným počtom nádob používaných na pitie a subor rôzne veľkých nádob (Vencl - Zadák 2010, 237). Interpretáciou keramických depotov sa zaoberali J. Bouzek (1997, 323; 2008), H. Palátová a M. Salaš (2002) a Vencl (1994). „Konkrétní interpretace funkce většiny depotů ovšem zůstane otevřená pro nedostatek specifických indicií, resp. pro ztrátu kulturně specifického kontextu.“ (Vencl - Zadák 2010, 238). Na Morave poznáme keramické depoty hlavne z mladšieho obdobia, a to z Brodu nad Dyjou, Ledníc, Mutěnic, a Želešíc. Najväčší je mutěnický nález, ktorý okrem 48 celých nádob a črepov obsahoval aj tri bronzové predmety (Stuchlík 1993, 279).

2.2.7.2. Bronzové depoty

V strednej dobe bronzovej dochádza k rozmachu bronzovej industrie z hľadiska kvalitatívneho aj kvantitatívneho (Stuchlík 1978, 285; Salaš 2005). Depoty sa chronologicky dajú rozdeliť podľa obsahu. V stupni BB1 podľa Reineckovej chronológie poznáme keramické depoty zodpovedajúce kosziderskému horizontu v Karpatskej kotline. Omnoho častejšie a vo väčšom množstve sa objavujú koncom strednej doby bronzovej v stupni BC2–BC2/D. Rozlišujeme dva typy bronzových depotov, a to skupiny hotových výrobkov a súbory určené na pretavenie (obsahujúce surovinu, chybné a poškodené výrobky a zlomky). Na Morave poznáme depoty zo staršieho obdobia z Příklad, Mušova a Hodonína a z mladšieho obdobia z Hradiska u Kroměříže, Hulína, Tučap a Kroměříže. Najväčším je depot z Hradiska u Kroměříže, ktorý obsahuje 170 bronzových predmetov, a to zlomkov aj celých zbraní a ozdôb (Stuchlík 1993, 279).

2.2.8. Materiálna kultúra

2.2.8.1. Keramika

Keramika stredodunajskej mohylovej kultúry sa sprvu líšila od západných mohylových kultúr (skupín) plynulejšou profiláciou a menej častou výzdobou (*Pleiner 1978*, 439). Tento stav sa behom vývoja menil a rozdiely sa postupne zotierali. V stupni BC a hlavne v stupni BC2 dochádzalo medzi skupinami ku vzájomným kontaktom alebo silným vplyvom, čo sa odzrkadľuje na materiálnej kultúre (*Smejtek 2005*, 399). Preto sa v súčasnosti presadzuje predstava jednotnej mohylovej kultúry (*Jiráň [red.] 2008*, 77-78). Vzhľadom na kvalitu a variačné typy nádob v hrobách sa nezdá, že by bola vyrábaná špeciálna keramika len pre funerálne účely (*Jiráň [red.] 2008*, 98).

Keramiku delíme podľa tvaru na amfory, džbány, hrnčeky a šálky, kvetináče, misy, dvojkonické nádoby – vahany (okřiny), zásobnice a iné výrobky z hlíny.

Amfory: Prevládajúcim tvarom sú zavalité amfory, zdobené rytím, často s horizontálnym uchom napr. z Poděbrad, okr.Nymburk (*Beneš 1959*, 35-6, obr. 19:2). Amfory z horizontálnymi uškami bývajú datované do stupňa BB2–BC1 (*Franková 2011*, 110). V strednom stupni začínajú vystupovať amfory s baňatým telom a valcovitým hrdlom, s uškami na podhrdlí napr. z Prahy-Ďáblic (*Beneš 1959*, obr. 25:2) a amfory s mierne kónickým hrdlom, rovným dnom a podstavou, ktoré môžu mať aj prstencovitú nôžku napr. lokalita Chrášťany, okr. Rakovník (*Beneš 1959*, obr. 12:6). V mladšom a neskorom stupni nastupuje horizont žliab kovaných amfor napr. Praha-Michle (*Beneš 1959*, obr. 8:9, obr. 12:3).

Džbány: V stupni A2/B1 sú džbány s nízko posadeným lomom a páskovým uchom siahajúcim z polovice hrdla na podhrdlie niekedy na lalokovitých nôžkach napr. Praha-Bohnice (*Jiráň 2008*, 86; *Hájek - Moucha 1986*, obr.30:12). V plnej mohylovej kultúre sú tzv. české džbániky, ktoré majú prstencovitú nôžku, niekedy ostro odsadenú, stlačenú baňatú výduť, mierne rozvetvené a ostro odsadené hrdlo, páskové ucho, ktoré vedie od

okraja až na vrchnú časť brucha napr. Praha-Bubeneč (*Hájek 1947*, 65; *Beneš 1959*, obr. 9:9). Tieto džbániky sa objavujú v staršom i mladšom stupni (*Jiráň [red.] 2008*, 98).

Hrnčeky a šálky: sa vyznačujú rôznymi tvarmi. Poznáme tvary s lievikovitou, pologuľovitou (hniezdovité šálky) alebo esovitou profiláciou napr. Dolany, okr. Mělník (*Jiráň [red.] 2008*, 105; *Beneš 1959*, obr. 24:4-5). Vyskytujú sa v mladšom a neskorom stupni. (*Franková 2011*, 113). V mladšom stupni mohylovej kultúry registrujeme tiež výskyt šálok s odsadeným hrdlom napr. Praha-Ďáblice (*Beneš 1959*, 33, obr. 25:3). Špecifickým znakom boli páskové ušká na hrnčekoch, či šálkach (*Beneš 1959*, 32-33). Šálky môžu aj nemusia mať omfalos napr. Podebrady, okr. Nymburk (*Beneš 1959*, 33, obr. 21:1-2).

Kvetináče: Dvojuché vajcovité nádoby; typ s prstovaným celým povrchom pokračoval do mladšej doby bronzovej napr. Hostouň, okr. Kladno (*Beneš 1959*, obr. 22:9), taktiež kvetináče s vyhladeným a odsadeným hrdlom s prstovaným telom napr. Hostouň, okr. Kladno (*Beneš 1959*, 28, obr. 22:7).

Misy: majú mnoho tvarových variant (*Jiráň [red.] 2008*, 105). Rozoznávame lievikovité (často nesprávne nazývané kónické) misy napr. Roztoky, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, obr. 11:4, obr. 15:9), ktoré majú často lalokovito vyťahnutý okraj s uškom pod okrajom a niekedy aj s otvormi pod okrajom napr. Nymburk (*Beneš 1959*, obr. 15:9). Ich varianty nemajú chronologický význam, ako je to v Dolnom Rakúsku (*Beneš 1959*, 31). Misy s lalokmi na okrajoch bývajú radené do mladšej fázy (*Franková 2011*, 111). Ďalším typom sú misy s esovitou profiláciou, misy na nôžke s odsadeným hrdlom s uchom alebo dvoma uchami na výduti a bezuché misy s baňatým telom (*Beneš 1959*). Za najstaršie misy spadajúce na rozhranie Reineckových stupňov A2/B1 považujeme misy s prierezmi pod okrajom, misy s vodorovne zrezaným okrajom, mažiarovité misy s prehnutými stenami, niekedy s masívnejším uchom napr. Poděbrady, okr. Nymburk (*Beneš 1959*, obr. 19:5-6). Ďalšiu skupinu tvoria misy s vajcovito roztvoreným telom a odsadeným prehnutým hrdlom, niekedy s jedným alebo dvoma uchami napr. Praha-Radotín (*Beneš 1959*, obr. 12:8). K Najmladším radíme misy na rozšírenej nôžke, ktoré existujú tiež žliabkované napr. Uholičky, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, 32, obr. 24:6; obr. 12:5).

Zvláštnym tvarom BC2-BC/BD sú veľké široké nízke misy s s plastickou presekávanou lištou, zdrsnovaným spodkom (*Jiráň [red.] 2008*, 106, obr. 64:3-4).

Vahany (okříny): Vyskytujú sa ojedinele od mladšej fázy stredodunajskej mohylovej kultúry (napr. Praha-Modřany) a pokračujú do obdobia popolnicových polí, ale tam sú trochu iné a nie je zhoda v tom, či sa jedná o priamy vývoj, alebo o dva nesúvisiace javy (*Jiráň [red.] 2008*, 106, obr. 63:1, 3).

Zásobnice: Najstaršie zásobnice (A2/B1) sú baňaté zásobnice s nízkym hladným cylindrickým alebo kónickým hrdlom s výzdobou na podhrdlí napr. Praha-Miškovice (*Jiráň [red.] 2008*, 86, obr. 57:3). Amforovité zásobnice majú vyhladené valcovité a prehnuté hrdlo, niekedy tiež prstované, na rozmedzí hrdla a tela presekávanú, plastickú pásku, niekedy s nechtovými vrypmi, alebo jamkami. Plastické pásy môžu byť aj dve s uškami umiestnenými na nich. Telo zásobníc je zvislo prstované viac pravidelne ako v predošlých obdobiach. Okraj zásobníc býva dosť široký, vyložený, rímsovité a rovno zrezaný napr. Praha-Miškovice (*Beneš 1959*, 29; *Jiráň [red.] 2008*, obr. 57:5). Patria sem aj hrubšie tvary vajcovitých alebo súdkovitých nádob napr. Hostoň, okr. Kladno (*Jiráň [red.] 2008*, 98; *Beneš 1959*, obr. 22:8).

Výzdoba: Zatiaľ čo v staršej dobe bronzovej prevládal nezdobený hladký povrch, u nádob SDMo kultúry je daná prednosť bohatej výzdobe (*Jiráň [red.] 2008*, 106) Najviac zdobené sú amfory a džbány. Najčastejšie sa vyskytuje plastická výzdoba, ktorú tvoria vypukliny s podkovovitými žliabkami napr. Praha-Ďáblice (*Beneš 1959*, obr. 25:2), ktoré sú typické pre obdobie mladšej fázy. Ďalšími formami výzdoby sú jazykovité výčnelky na výduti napr. Nebovidy, okr. Kolín (*Beneš 1959*, obr. 9:2), lalokovité výčnelky na okraji hrdla napr. Nymburk (*Beneš 1959*, obr.15:9), zvislé žliabkovanie zväčša na amforách, ale aj na šáľkach v prechodnom stupni BC/D napr. Praha-Libeň (*Beneš 1959*, obr.12:1–2) a prstovanie najmä hrubších tvarov nádob napr. Cvrčovice, okr. Kladno (*Beneš 1959*, obr. 8:8). Geometrické vzory sú robené rytými líniami, vpichmi a vrypmi. Najčastejšie sú ryté trojuholníky, vyplnené šikmým šrafovaním napr. Praha-Radotín (*Beneš 1959*, obr. 12:7), menej častým je rebríčkový cik- cak /klikatka/ napr. Třebovle, okr. Kolín (*Beneš 1959*, obr.13:1), pásy vyplnené šikmými alebo kolmými ryhami napr. Lstiboř, okr. Kolín (*Beneš 1959*, obr. 13:6) a iné

Iné výrobky z hlíny: Často nachádzaným artefaktom na sídliskách je ihlanovité závažie, ktoré tvorilo pravdepodobne súčasť tkáčskych stavov spolu s praslenmi (*Jiráň [red.]*

2008, 106). Z Velimi pochádzajú drobné hlinené kužeľovité predmety, hlinená plastika ľudskej nohy a celá antropomorfná plastika (Jiráň [red.] 2008, 106, 108; Hrala a kol. 2000, 281 – 282). Na mohylovom sídlisku v Sedlci u Kutnej Hory sa nachádzala jama s neobvyklou výplňou, ktorá obsahovala 12 kusov plasticky maľovanej mazanice a zlomky keramiky. Mazanicové zlomky približne zvislej hlinenej korunnej rímsy vybiehali do oblúkovito spojovaných hrotitých štítov. Povrch mazanice bol postupne 11-krát natieraný v dlhodobých intervaloch. Bol interpretovaný ako pozostatok z kotlovitého ohniska s cípovitou rímsou (Beneš 1981).

2.2.8.2. Bronzová industria

V priuherských oblastiach s bohatou metalurgickou tradíciou vznikali výrobky, ktoré slúžili ako predloha pre bronzovú industriu v Čechách (Pleiner 1978, 439). Bronzovú industriu delíme podľa funkcie na nástroje, zbrane, ozdoby.

2.2.8.2.1. Nástroje

Britvy: Všetky majú dvojité ostrie so závesným krúžkom. Sú chronologicky citlivé a začínajú od stupňa BB2 (Jiráň [red.] 2008, 109). List býva rovný alebo vpredu mierne vykrojený (Beneš 1959, 11). Rukoväť má rôzne podoby, rozoznávame plnú napr. Netovice, okr. Kladno (Beneš, 1959, obr. 30:12) a rámcovú napr. Praha-Hloubětín (Beneš 1959, obr. 32:7), ktorej ramená sú rovné alebo oblé. Rámcová rukoväť máva aj tretí stredový článok, čím vznikne dvojnásobné prelamanie napr. Houštka, okr. Praha-východ (Beneš 1959, obr. 33:8). Zväčša je listová čepeľ hladká, menej často zdobená (Jiráň [red.] 2008, 109).

Dláta: Vyskytujú sa celú strednú dobu bronzovú (Franková 2011, 108) Dláta sú vyrobené zo štvorbokej tyčinky (Jiráň [red.] 2008, 112).

Nože: Od Reineckovho stupňa BC sa objavujú najstaršie nože, ktoré majú plnú rukoväť. Do tejto kategórie spadajú aj jednodanne formované nože napr. Praskolesy, okr. Beroun (Jiráň [red.] 2008, obr. 66:4). O niečo mladšie sú nože s rámcovou a prelamanou rukoväťou napr. Stará Boleslav, okr. Praha-východ (Beneš 1959, obr. 4:9; Jiráň [red.] 2008, 109, 112).

Pinzety: Skladajú sa z rozšírených ostrejších čeľusti a pružného úchopu. Nie sú typologicky triedené (Jiráň [red.] 2008, 112).

Sekery: sa radia ako medzi nástroje, tak i medzi zbrane (Jiráň [red.] 2008, 112). V strednej dobe bronzovej sa vyskytovali tri typy sekier. Prvým typom je sekera s postrannými lištami, jej výskyt sa datuje už do staršej doby bronzovej a pretrváva až do strednej fázy mohylovej kultúry (Beneš 1959; Franková 2011, 105). Ďalším typom je sekera so schodíkom (Jiráň [red.] 2008), ktorú reprezentuje aj sekera so zašpicatým schodíkom, tá sa vyskytuje v staršej fáze mohylovej kultúry napr. Velká Dobrá, okr.Kladno (Beneš 1959, obr. 28:10), sekera s lalokovitým schodíkom (Jiráň [red.] 2008) a lištovitým schodíkom (Jiráň [red.] 2008), sa vyskytuje v závere strednej doby bronzovej. Zo sekery so schodíkom sa vyvinula sekera so stredovými lalokmi, s výskytom až do záveru mohylovej kultúry (Jiráň [red.] 2008, Franková 2011, 106). Sekery majú tyl rovný (Jiráň [red.] 2008) alebo vejárovitý (Jiráň [red.] 2008).

Srpy: Jednodielne odliate srpy mali bočný trň (bradavku) v tyle a rebrovanú čepeľ. Za najstarší typ sú považované srpovité nožičky s trňom. Trň (bradavka) sa nachádza pod horným rebrom alebo na okraji napr. Krupá, okr.Rakovník (Beneš 1959, obr.5:2). Srp z Miníc má trň pri spodnom rebre napr. Minice, okr. Mělník (Beneš 1959, 11, obr. 6:10). Sem radíme aj srpy s rapom vyskytujú sa v BB1 až BD (Furmánek 1973, 101).

Šidlá a rydlá: Špičky majú vždy kruhovitý prierez, telo môžu mať aj štvoruholníkovitý prierez. Výnimočné sú zdobené či zahnuté (Jiráň [red.] 2008, 112).

2.2.8.2.2. Zbrane

Dýky: sa vyskytujú po celú dobu bronzovú (Franková 2011, 105). Rozoznávame dva typy dýk a to: dýky s liatou rukoväťou, ktoré pretrvávajú po celý vývoj mohylovej kultúry napr. Praha-Holoubětín (Beneš 1959, 5-8, obr. 32:2) a samostatné čepele dýk s rovným, zaobleným alebo lichobežníkovým tylom s dvoma, alebo štyrmi nitmi napr. Houštka, okr. Praha-východ (Jiráň [red.] 2008, 114- 115; Beneš 1959, obr. 33:10; Franková 2011, 105).

Hroty kopijí/oštepov: Vyskytujú sa celú dobu bronzovú., ale vzácne. Rozoznávame listovitú kopiju a v závere strednej doby bronzovej kopiu so stupňovito zosilneným stredom (Jiráň [red.] 2008).

Hroty šípov: V stredodunajskej mohylovej kultúre sú šípky s tuľajkou až po hrot s dvomi postrannými krídelkami napr. Praha-Hloubětín (*Beneš 1959*, 6, obr. 32:5).

Meče a mečíky: Rozoznávame meče s rukoväťou plnou liatou napr. Kšely, okr. Kolín (*Beneš 1959*, obr. 4:2), oválnou, osemhrannou napr. Tachlovice, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, obr. 31:9) a jazykovitou (*Beneš 1959*, obr. 33:1, obr. 32:1). Meče s osemhrannou rukoväťou boli nájdené hlavne v hroboch z celých Čiech a zaraďujú sa do stupňa BC2 (*Beneš 1959*, 8, 9). Mečíky mali lichobežníkovitý, alebo rovný tyl so štyrmi až šiestimi nýtmi napr. Netovice, okr. Kladno (*Beneš 1959*, obr. 30:11; *Jiráň [red.] 2008*, 115)

Sekeromlaty: Najstarším sekeromlatom, ktorý sa vyskytuje v prechodnom období a v závere staršej doby bronzovej v stupňoch BA2 a BA2/BB1, sa nazýva křtěnovský. Má úzku dlátovitú čepeľ, vejárovitý tyl a priečne rebrovitú, trúbkovite predĺženú tuľajku (*Jiráň [red.] 2008*, 51-52). V stredných Čechách nachádzame sekeromlat s terčovitým čepečom napr. Kněžves, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, obr. 4:5-6), tie majú niekedy zakrivenú čepeľ a rôzne upravenú tuľajku. Na terčovitom čepečci sa môže nachádzať trň. Zdobený je iba jeden sekeromlat z Pcher (*Beneš 1959*, 6).

2.2.8.2.3. Ozdoby a súčasti odevu

Gombíky: Z Prahy-Ďáblic pochádza gombík z jemne vypuknutého plechu, ktorý mal zo spodnej strany polkruhové uško (*Beneš 1959*, obr. 25:1). Iný predmet z Prahy-Ďáblic je jemne vypuknutý a na spodnej strane má masívny trň (*Beneš 1959*, obr. 25:5). Príbuznými tvarmi bol pobitý kožený opasok z Plzne - Novej Hospody (*Beneš 1959*, 20).

Ihlice: V staršej fáze mohylovej kultúry pochádzajú ihlice s guľovitou prevrtanou hlavicou, ktoré majú ako stredobronzový znak predĺženú a hranenú zvlnenú ihlu pokrytú niekedy pásmi bodiek. Vyskytuje sa v stupni BB1 napr. Tuchoměřice, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, 12, obr. 1:1). Do tohto stupňa patrí aj ihlica s dvojkuželovitou hlavicou so zosilneným prevrtaným krčkom, ktorá má rôzne tvary ihly, niekedy aj srpovito zahnuté. Ihla má prierez guľatý napr. Praha-Vlkovice (*Beneš 1959*, obr. 1:6) alebo štvorhranný napr. Praha-Bubeneč (*Beneš 1959*, obr. 1:8), môže byť zvlnená s pozdĺžnym žliabkovaním (*Beneš 1959*). Hlavica je nezdobená alebo zdobená priečnym ryhovaním, ktoré je niekedy aj na krčku (*Beneš 1959*, 12-13). Po celé obdobie doby bronzovej sa stretávame s ihlicou s roztepanou hlavicou stočenou do očka napr. Velká Dobrá, okr.

Kladno (*Beneš 1959*, obr. 28:14), vzácnejšie do trubičky napr. Neratovice, okr. Mělník (*Beneš 1959*, obr. 3:1-2). Krček býva vzácné ryhovaný, opatrený s vývalkami alebo ihla tordovaná (*Beneš 1959*, 13). V staršom a strednom stupni stredodunajskej mohylovej kultúry máme ihlice s klincovitou hlavicom napr. Nymburk (*Beneš 1959*, obr. 15:1- 2), ktoré majú štvorhrannú ihlu a zosilnený krk s otvorom. Tieto ihlice nadväzujú na srpovité (kosákovité) ihlice staršieho mohylového stupňa napr. Chodouň, okr. Beroun (*Beneš 1959*, 13- 14; *Jiráň [red.] 2008*, obr. 69:27). Najčastejším typom ihlic je ihlica s pečatidlovou hlavicom so skrutkovitými vývalkami a ihlou kruhovitého prierezu napr. Netovice, okr. Kladno (*Beneš 1959*, obr. 2:4-5, 7:7-8). Tieto ihlice sú variabilné (*Beneš 1959*, 14), spadajú do stredného až mladšieho stupňa a prežívajú až do stupňa BD (*Franková 2011*, 95). Ihlica s valcovitým krčkom bola nájdená v Pálči, má ihlu okrúhleho prierezu a prevŕtaný valcovitý krček (*Beneš 1959*, obr. 2:7). Boky hlavice a okraje krčku sú pozdĺžne ryhované. Po dĺžke zosilneného krčku prebiehajú pásy s rebrovaním (*Beneš 1959*, 15). Do mladšej stredodunajskej mohylovej kultúry sa radí ihlica so zdureným krčkom, ktorá má pečatidlovú hlavicu s vývalkami profilovanými šikmo v protismeroch (*Beneš 1959*, 15). Do stupňa BC2 spadá dvojdielna terčovitá ihlica napr. Houštka, okr. Praha-východ (*Beneš 1959*, 33:14). Ihla vsadená do tuľajky je kúsok za ňou ohnutá v pravom uhle. Hlavica býva zdobená (*Beneš 1959*, 15). Taktiež do tohto stupňa spadá ihlica s vývalkovitou hlavicom, ktorá prechádza do stupňa BD napr. Tachlovice, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, 15, obr. 7:6, obr. 31:2). V závere stredodunajskej mohylovej kultúry sa výnimočne nachádza ihlica s guľovitou hlavicom a zosilneným krčkom, ktorá je totožná s lužickými a môže mať okrem krčku zdobenú aj spodnú časť guľovitej hlavice napr. Houštka, okr. Praha-východ (*Beneš 1959*, 16, obr. 34:1-2).

Náramky: Najbežnejšie nachádzame tyčinkovité náramky Tachlovice, okr. Praha-západ (*Beneš 1959*, obr. 31:8), a to vzácné už od staršej doby bronzovej. Majú guľatý napr. Dolany, okr. Mělník (*Beneš 1959*, obr. 24:2) alebo hranatý prierez napr. Velká Dobrá, okr. Kladno (*Beneš 1959*, obr. 27:11) a sú buď nezdobené napr. Krupá, okr. Rakovník (*Beneš 1959*, obr. 8:5), alebo zdobené len skupinami rýh napr. Zbečno, okr. Rakovník (*Beneš 1959*, obr. 7:2) či ryté po celej dĺžke napr. Neratovice, okr. Mělník (*Beneš 1959*, obr. 3:4), niekedy so zložitejšími ornamentmi napr. Houštka, okr. Praha-východ (*Beneš 1959*, obr. 34:6, 8, 9, 11). Konce sú blízko od seba a môžu sa aj prekrývať (*Beneš 1959*, 16- 17; *Jiráň [red.] 2008*, 115, 119). Ďalším typom sú masívne náramky so zúženými a rovno zrezanými koncami, ktoré sú zdobené ornamentmi zo šrafovaných

trojuholníkov a rôznymi inými ryhami napr. Chodouň, okr. Beroun (*Jiráň [red.] 2008*, obr. 70:12). Iným typom sú zdobené náramky s pečatidlovými koncami – základom ich výzdoby sú poloblúčky pri bokoch tela, členeného priečnymi pásmi a šrafovanými trojuholníkmi napr. Nymburk (*Beneš 1959*, 15:3). Ich vnútorná stena je plochá (*Beneš 1959*, 17; *Jiráň [red.] 2008*, 115,119). Ploché náramky s lopatkovito rozšírenými koncami majú vrchnú plochu pokrytú pozdĺžnymi rebrami, ktoré sú niekedy presekávané napr. Krupá, okr. Rakovník (*Beneš 1959*, 18, obr. 5:5, obr. 6:3; *Jiráň [red.] 2008*). Tieto všetky typy zaplňajú obdobie BB–BC a nachádzajú sa v nálezových celkoch rôzne dohromady (*Jiráň [red.] 2008*, 115,119). S týmito typmi sa v stupni BC objavujú náramky z tenkého širšieho plechu s pozdĺžnymi rebrami, ktoré sú zakončené protiľahlými ružicami napr. Zbečno, okr. Rakovník (*Beneš 1959*, obr. 7:5). Tieto náramky sú prejavom českofalckej mohylovej kultúry (*Beneš 1959*, 18; *Jiráň [red.] 2008*, 119). Posledným typom sú špirálovo vinuté roztepané bronzové pásy napr. Třebovle, okr. Kolín (*Beneš 1959*, obr. 14:7), ktoré sú niekedy zakončené špirálovými ružicami napr. Slaný, okr. Kladno (*Beneš 1959*, obr. 8:4). Tieto ozdoby mohli slúžiť ako nánožníky alebo náramenníky. Boli nájdené väčšinou po dvoch kusoch (*Beneš 1959*, 16).

Nášivky: V stredodunajskej mohylovej kultúre boli veľmi obľúbené pukličky. Rozdeľujeme ich na tri typy, a to malé klobúčkovité s dvomi bočnými otvormi, nízke guľaté alebo oválne s dvomi otvormi napr. Nymburk (*Beneš 1959*, 15:5), veľké s odsadeným okrajom zdobeným perličkovým ornamentom, s dvoma alebo viacerými otvormi a niekedy aj s prerazeným vrcholom napr. Nymburk (*Beneš 1959*, 15:6). Tento posledný typ je v mohylovej oblasti špecificky českým tvarom (*Beneš 1959*, 19-20).

Prstene: Zo stredných Čiech poznáme prstene s protiľahlými ružicami, ktoré majú rôzny tvar obrúčky napr. Minice, okr. Mělník (*Beneš 1959*, obr. 6:1). V Želeniciach, okr. Kladno bol nájdený jednoduchý plechový krúžok s očkom na konci, ktorý môžeme považovať za polotovar (*Beneš 1959*, 16, obr. 8:1).

Závesky: Boli súčasťami náhrdelníkov a boli zavesené azda na koženom remienku alebo šnúrke. Medzi jednotlivými záveskami sa nachádzali špirálové trubičky napr. Neratovice, okr. Mělník (*Beneš 1959*, obr. 3:5). Ak bol náhrdelník dvojradý, obe rady boli spojené obdĺžnikovými doštičkami s trubičkami na oboch kratších stranách, ktoré boli zdobené vybíjanými bodmi (*Jiráň [red.] 2008*). Rozoznávame srdcovité (*Beneš 1959*,), kolečkovité napr. Třebovle, okr. Kolín (*Beneš 1959*, obr. 14:8), terčovité napr. Minice,

okr. Mělník (*Beneš 1959*, obr. 6:8), kornútovité závesky napr. Nymburk (*Beneš 1959*, obr. 7:3, 15:7) a závesné špirály a drôtené trubičky (*Beneš 1959*, 18-19; (*Jiráň [red.] 2008*, 119).

2.2.8.3. Kameň

Na náleziskách stredodunajskej mohylovej kultúry sa objavuje neolitická štiepaná a brúsená industria. Môže byť dôkazom o druhotnom užití týchto artefaktov (*Jiráň [red.] 2008*, 97). Nakoľko stredodunajská mohylová kultúra vyrábala vo veľkom bronzové predmety, ktoré boli tiež liate, využívalo sa kamenných foriem – kadlubov na ich odlievanie. Trojdielny kadlub sa našiel v Tuchloviciach a slúžil na odlievanie pozdĺžne rebrovaného náramku, dýky a cievkovitého predmetu. (*Moucha - Trnka 1959*, 620-622). Na mohylových sídliskách sa nachádzali tiež drvidlá, brúsky, hladítka a variace kamene.

Jantár: Z Velkej Dobrej pochádza nález jantárových korálikov z náhrdelníku. Náhrdelník sa skladal z bronzových špirálových trubičiek, jantárových valčekových korálikov a obdĺžnikovej doštičky s polkruhovitou, priečne prevrtanou hlavicou (*Beneš 1959*, obr. 27:10). V stredných Čechách bola nájdená ešte bochníčkovitá perla z Houšky (*Beneš 1959*, 20, obr. 34:4). Štyri koráliky pochádzajú zo sídliska z lokality Skalka pri Velimi (*Jiráň [red.] 2008*, 98). Rozbor korálikov dokázal ich baltský pôvod (*Jiráň [red.] 2008*, 98).

2.2.8.4. Kstená industria

Sú reprezentované iba nepočetné nálezy šidiel, napr. v Prahe- Bubenči a v Pcheroch- Humnech (*Beneš 1959*, 12).

3. Prírodné podmienky oblasti

V praveku bola každá spoločensko-ekonomická situácia kultúry závislá na prírodnom prostredí. Praveká komunita musela byť ekonomicky sebestačná, čo predpokladalo ľahkú dostupnosť celého spektra prírodných zdrojov v blízkosti každého sídliska (*Pokorný 2011*, 131). Človek menil prírodu svojimi zásahmi – vyklčováním lesov, ťažbou surovín, úpravou pôdy, pestovaním kultúrnych plodín. Dochádza k prvému, avšak nie tak razantnému narušeniu v ekosystémoch (*Furmáne et al. 1991*, 33).

3.1. Geomorfológia a geológia oblasti

Stredočeské územie môžeme rozdeliť podľa mohylového osídlenia s prihliadnutím na geomorfológiu na tri veľké oblasti:

- Stredočeskú tabulu
- členitý reliéf Prahy
- Podbrdsko
- Český kras

Stredočeská tabule bola mohylovou kultúrou osídlená hlavne v jej stredolabskej a řípskej časti. Středolabská tabule je plochá pahorkatina s priemernou výškou 215 m, ktorá je tvorená prevažne zvrchnokriedovými pieskovecami, ktoré ležia na proterozoickom kryštaliniku, poprípade na sedimentoch mladšieho paleozoika (prachovca a bridlice). Predstavuje akumuláciu plochu riečnej terasy a údolnej nivy, ktorá sa tiahne popri Labe (*Demek 1987*, 482). Řípská tabule je členitá pahorkatina s priemernou výškou 251,4 m, tvorená prevažne vrchnokriedovými pieskovecami a slínovcami, pri severnom okraji permokarbonskými ílovcami, prachovcami a arkózami. Počas mladších treťohôr cez tieto sedimenty prenikali vulkanické horniny (hlavne rôzne typy čadiča, ktoré sa významne podieľali na súčasnej tvárnosti krajiny. Zo štvrtohorných hornín prevažujú fuvialne a eolické sedimenty a rôzne typy svahovín. Celá oblasť klesá od Z k V, je málo erózne a denudačne porušená a má široké údolia malých prítokov Vltavy a Ohře (*Demek 1987*, 450).

Pražskú oblasť môžeme rozdeliť na tri hlavné typy reliéfov, a to na Pražskú plošinu, Pražskú kotlinu a na údolie Botiča, Rokytky, a Šáreckého a Motolského potoka. Stupňovité usporiadanie Pražskej plošiny vzniklo na základe eróznej a akumuláčnej činnosti Vltavy. Nad úroveň plošiny vystupujú vrcholy buližníkov tiahnucich sa medzi Šárkou, Ládviem a Přezleticemi. Pražské výšiny sú tvorené odolnejšími ordovickými vrstvami bridlíc s vložkami kremitých pieskocov alebo kremencov. Pražské znížneniny sú tvorené najmenej odolnými ordovickým súvrstvami. Na karlínskej strane Vítkova sú to čierne, ílovité šárecké bridlice. Na úpäti Pražského hradu a pod korytom Vltavy sú to mäkké čierne vinické bridlice (*Cílek 2005*, 81, 87-88, 111).

Osídlenie Podbrdská sa koncentruje do Hostomickej kotliny, ktorá je časťou Hořovickej brázdy. Kotlina je zložená prevažne z bridlíc vrchného ordoviku a jej ploché dno prekrývajú aluviálne nánosy potokov (*Demek 1987*, 205).

Český kras tvoria vápence prvohorných útvarov devonu a siluru (*Cílek - Ložek a kol. 2011*, 152). V tejto oblasti sa pozostatky SDMo kultúry nachádzajú v jaskyniach (*Matoušek - Sklenář 1992; Matoušek - Sklenář 1994*).

3.2. Pedológia

V okolí Prahy, na sever od nej a v okolí Labe sa nachádzajú úrodné hnedozeme a černozeme. Oblasť Českého krasu tvoria prevažne kambizeme, na vápencoch a slínovcoch vznikajú rendziny, resp. pararendziny (*b.a. 1999*, 34). Môžeme zhrnúť, že ľud stredodunajskej mohylovej kultúry osídľoval oblasti s priaznivými pôdami pre poľnohospodárstvo.

3.3. Klíma a biosféra v dobe bronzovej

Oblasť patrí do mierne teplého, vlhkého podnebia. Zrážky sú počas roka rovnomerne rozdelené (*b.a. 1999*, 38). V rámci Českej republiky osídľuje SDMo kultúra teplé oblasti. Iba Podbrdsko sa radí k mierne teplej oblasti (*b.a. 2007*, 232-233). Mnoho SDMo sídlisk sa nachádza v povodí Labe, ktoré je územím, kde najskôr dozrieva pšenica (*b.a. 2007*, 201).

Stredná doba bronzová spadá do epiatlantiku, ktorý sa v závere t.j. v 13 stor. pred. n. l. mení na subboreál (Ložek 2007, 72). V epiatlantiku dochádza k miernemu ochladeniu oproti optimálnemu vlhkému a teplému Atlantiku a začínajú sa v ňom vlhšie a kratšie suchšie periódy. V tomto období sa vytvárali subfossilné pôdy a dochádzalo často k zosuvom svahovín. Celé obdobie bolo priaznivé na šírenie lesných porastov (Chlupáč *et al.* 2011, 388). Lužné lesy sa nachádzali v povodí riek. V povodí Labe išlo hlavne o topoľovú a brestovú dúbavu. Na pahorkatinách stredných Čiech boli rozšírené dubové lesy, z časti s hrabom (Cílek - Ložek *a kol.* 2011, 213-214; Neuhäuslová *a kol.* 2001, mapa). Na sever od Prahy zaberalo ako plošne najrozšírenejšie spoločenstvo na rovinách a miernych svahoch černýšová dubohrabina (Cílek - Ložek *a kol.* 2011, 213-214).

3.4. Hydrológia

Stredné Čechy majú bohatú vodnú sieť riek a potokov. Množstvo sídlisk sa nachádza v ich blízkosti. Tam, kde sa v blízkosti lokality vodný tok nenachádza, je pravdepodobné, že zanikol alebo bol odklonený. Väčšinou na odklonený tok upozorňujú články k SDMo lokalitám, avšak by k poznaniu by prispela revidencia lokalít so starými mapami. Veľký počet lokalít sa nachádza v povodí Labe aj napriek tomu, že sa vyznačuje častými zmenami v smeroch toku koryta rieky v období štvrtohôr, čo súvisí s neotektonickými procesmi v oblasti (Demek 1987, 481).

4. Dejiny bádania v oblasti

Trvalo dlhú dobu, kým sa dospelo k poznatkom, ktoré máme o SDMo kultúre. Prvými nálezmi sa stali náhodne objavené artefakty pri zemných prácach a po orbe. Zvedavosť ľudí tiež priťahovali terénne relikty ako napr. mohyly (*Sklenář 2005*, 12). Preto práve oni boli na začiatku 19. stor. skúmané prvými amatérskymi výkopcami (*Bouzek et al. 1982*, 22). V stredných Čechách sa mohýl nachádza málo. Je to oblasť poľnohospodársky obrábaná, preto mohla byť väčšina mohýl zničená, hlavne v 19. stor. s intenzívnejším hospodárstvom a nástupom strojov (*Smejtek 2005*, 399).

Postupom času sa začali plniť múzejné zbierky aj stredobronzovými nálezmi a začali vznikať prvé syntézy dovtedajších poznatkov napr. od J. E. Vocela *Pravěk země české* z roku 1868 (*Bouzek et al. 1982*, 25). V roku 1894 vyšla súhrnná práca J. Rychlého *Die Bronzezeit in Böhmen*, v ktorej sa zaoberal bronzovou industriou a depotmi (*Bouzek et al. 1982*, 35). Avšak základom poznania mohylovej kultúry sa stal druhý zväzok knihy *Pokolení kamenných mohyl* v publikácii *Starožitnosti země české I* publikovanej J. L. Pičom v roku 1900 (*Pič 1900*). Okrem západných a južných Čiech, kde sa nachádzajú mohyly sa v tomto zväzku píše aj o skupine medzi Berouňkou a Vltavou so šiestimi náleziskami (*Pič 1900*). Dôležitou publikáciou bola *Rukověť české archeologie* (1910) od K. Buchtely a L. Niederla, ktorá však nechápala postavenie mohylovej kultúry správne avšak po Pičovej smrti dlho určovala tendencie v archeológii (*Buchtela - Niederle 1910*). O dvadsať rokov neskôr bol publikovaný J. Eisnerov článok s názvom *Jihočeské mohyly* (*Eisner 1923*). V tejto štúdiu J. Eisner rozpoznal podobnosť a spojitosť nálezov severočeských, plzeňských, hornofalckých a dolnorakúskych (*Beneš 1959*, 2). Ako prvý sa pokúsil o syntézu na základe všetkých dovtedy známych nálezov, J. Eisner vytvoril názvoslovie a chronológiu bronzových predmetov a keramiky (*Jiráň [red.] 2008*, 80). J. Schráníl si v roku 1928 podrobnejšie všimol mohylovú kultúru v diele *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, kde napísal, že juhočeská skupina prenikla do Prahy a Polabia (*Schráníl 1928*). Od dnešného poňatia sa toto dielo líšilo len v jednotlivých bodoch. Mohylovú kultúru rozdelil na chronologické stupne J. Böhm (1937) v diele *Základy hallstattské periody v Čechách* (*Böhm 1937*; pozri kapitola o periodizácii kultúry s. 11). J. Böhm podáva základný prehľad o mohylovom komplexe a jeho delení na skupiny.

Aktuálne názory na príchod, vývoj a zánik mohylovej kultúry zhrnul J. Filip (1948) v učebnici *Pravěké Československo (Filip 1948; Beneš 1959, 2)*.

Tieto práce sa venovali nálezom zo širšieho geografického priestoru, ktoré pochádzali z náhodných nálezov alebo hrobových celkov. Nálezy spadali do mohylovej kultúry, ktorú po objavení jednoty s dolnorakúskym a hornofalckým materiálom nazval J. Eisner v roku 1923 česko-falcká mohylová kultúra (skupina). J. Böhm v rámci komplexu rozlišoval tiež skupiny česko-falckú a sudeto–dunajskú, pričom česko-falcká skupina zaberala aj stredné Čechy. Až L. Hájek v štúdiu *Nová skupina mohylovej kultúry doby bronzovej v Čechách (1947)* na základe poznatkov z ciest po moravských múzeách si pri spracovaní zbierky J. Axamita v pražskom Národnom múzeu všimol podobností a začlenil nálezy do stredodunajskej mohylovej kultúry (*Hájek 1947, 64*). Túto skupinu vyčlenil rakúsky bádateľ K. Willvonseder v roku 1937 na základe rakúskych nálezov (*Hájek 1947, 64*).

Stredodunajské nálezy využíva I. Hnízdová v štúdiu *Otázka věteřovských tvarů v české únětické kultuře, v ktorej sa venuje vzájomným vzťahom neskorounětickej, věteřovskej a staršej stredodunajskej mohylovej kultúry (Hnízdová 1954)*.

Mohylovému osídleniu v stredných Čechách sa venoval hlavne A. Beneš v rámci svojej diplomovej práce s názvom *K problémům mohylové kultury doby bronzové ve středních Čechách (Beneš 1957)*, ktorá bola neskôr v skrátenej verzii publikovaná v *Sborníku Národního musea v Praze (Beneš 1959)*. V tejto práci sa venuje aj mohylovým sídliskám a konštatuje, že okrem sídelných jám, ktoré sú zväčša ojedinelé nebola dovtedy objavená v stredných Čechách zložitejšia sídelná sústava, ktorá by umožnila bližšie poznanie. Ako najväčšie označuje sídlisko Pchery–Humny so siedmimi sídelnými objektmi. Ďalej uvádza keramický depot na sídlisku v Poděbradoch, jamu zo Stodůlok a iné. V katalógu má aj množstvo náhodných nálezov. Opisuje materiálnu kultúru a navrhuje periodizáciu.

Skúmanie problematiky sídlisk začalo až v 2. pol. 60 rokov 20. stor. (*Čujanová-Jilková 1981, 300*). Preferencia systematických výskumov na vopred určených projektoch však spôsobila zanedbanie nie príliš výrazného mohylového materiálu a tak určitú stratu informácií. Mohylové nálezy sa často nachádzali na knovízskych sídliskách, kde mohli byť tiež podcenené (pozri kapitola 5.4.). Aj napriek tomu sa nálezový fond rozrastal.

Od práce A. Benešovej sa už neobjavilo tak rozsiahle dielo. Po nej nasledovali oblastne zamerané práce, ktoré obsahovali katalóg nálezov z daného územia, alebo syntetické publikácie a štúdie v periodikách, ktoré zasadzovali jednotlivé nálezy do širšieho kontextu.

Do prvej skupiny patrí súpis Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku od K. Sklenářa, ktorého prvé dva diely vyšli v roku 1982 a tretí 1994 (*Sklenář 1982; Sklenář 1994*). Od toho istého autora je článok Pravěké nálezy na Sedlčansku (*Sklenář 1990*). Ďalej sú to regionálne monografie Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku od D. Stolza a V. Matouška a kol. (*Stolz - Matoušek 2006*), Praha v Pravěku od M. Fridrichovej a kol. (*Fridrichová a kol. 1995*), Pravěká Praha od kolektívu autorov (*Smejtek 2005*), správy vo Výskumoch v Čechách a iné.

Do druhej skupiny patria Pravěké dejiny Čech (1978) s oddielom Střední a severozápadní Čechy v epoše mladšího pravěku od kolektívu autorov (*Pleiner 1978*) a Archeologie pravěkých Čech (2008) zväzok 5. Doba bronzová (*Jiráň [red.] 2008*).

Do tretej skupiny patrí štúdia V. Čtveráka (1999) Osídlení okolí Hradiště Závist od mohylové kultury střední doby bronzové po časný latén (*Čtverák 1999*), kde sa nachádzajú lokality z okolitých katastrov, štúdia S. Vencla a J. Zadáka (*Vencl - Zadák 2010*) Keramické depoty mohylové kultúry střední doby bronzové z Prahy 9 - Běchovic, kde je tiež podaný prehľad mohylového osídlenia v povodí rieky Rokytky.

Od 90. rokov v rámci záchranných archeologických výskumov narastá počet nálezov a nálezísk, hlavne rovinných sídlisk. Taktiež sú revidované staršie nálezy z hradísk, čím sa zvýšil počet nám známych výšinných polôh, ktoré boli osídlené SDMo kultúrou. Avšak množstvo staršie objavených hradísk stále nie je spracovaných.

5. Lokality a ich umiestnenie v krajine

5.1. Mapy a problémy s ich vypracovaním

Lokalizácia starších nálezov je problematická vzhľadom na zvyk označovať polohy miestnymi názvami, ktoré sú pomenené, alebo ťažko dohľadateľné. Taktiež meno vlastníka pozemku a pôvodné parcelné číslo sťažuje lokalizáciu. Takéto lokality bez základnej identifikácie sa nachádzajú v katalógu náhodných nálezov a vymapované nie sú.

Mapy nezobrazujú intenzitu osídlenia bez deformácií spôsobených rôznymi faktormi.

5.2. Hustota mohylového osídlenia

Za najhustejšie oblasti mohylového osídlenia je považované Pražsko, Slánsko a Kladensko. (*Jiráň [red.] 2008, 89*). Mapa Stredočeského kraja s vymapovanými zbermi a archeologickými výskumami hustotu osídlenia v okolí Slaného nepotvrďuje, čo môže byť spôsobené množstvom starších archeologických výskumov a náhodných nálezov v danej oblasti, ktoré mapa nezachycuje. Naopak rovnako husté osídlenie dokladá Berounsko a Hořovicko vďaka množstvu povrchových zberov vykonaných v 90 rokoch 20. storočia. Rovnako husté sa zdá byť osídlenie popri strednom toku Labe, ktoré sa tiahne v pomerne plynulej línii od severovýchodu na východ stredných Čiech.

5.3. Jednotlivé obdobia mohylovej kultúry

Nálezy stredodunajskej mohylovej kultúry často nie sú tak početné a často výrazné, aby bolo možné ich presnejšie datovanie, zaradenie do stupňa alebo fázy Len 42 lokalít evidovaných v katalógu bolo v literatúre bližšie zaradených¹. Tieto lokality som vymapovala do štyroch máp podľa chronológie A. Beneša.

---

¹ Ak v literatúre nebolo uvedené datovanie, lokalitu som neanalyzovala, aj keď sa na základe materiálu k bližšiemu určeniu dalo dospieť.

Mapa č. 4 zobrazuje lokality, ktoré sú datované do prechodu medzi staršou a strednou dobou bronzovou (BA2-BB1). Sú rozdelené na dve podskupiny. Prvú tvoria lokality, ktoré plynule prechádzajú z veteřovskej kultúry do SDMo a druhú lokality, ktoré sú všeobecne zaradené do staršej až strednej doby bronzovej. Do prvej podskupiny patrí 15 lokalít a príkladom je lokalita Praha–Smíchov (pozri katalóg č. 71). Druhú podskupinu vytvárajú lokality, na ktorých bolo osídlenie doložené väčšinou zberom, napr. sídlisko Kováry, o. Kladno (pozri katalóg č. 112). Takýchto lokalít sa nachádza na mape sedem. Obe podskupiny lokalít zaberajú rovnaké územie, preto môžeme geografické delenie zjednotiť. Zaberajú Pražsko, Kladensko, Slánsko, Hořovicko, Mělnicko, Mladoboleslavsko, územie popri Labe a Čáslavsko.

V mape č. 5 sú vyznačené lokality spadajúce do staršieho (BB1) a stredného (BB2) stupňa strednej doby bronzovej. Ako v predchádzajúcom prípade sa v mape nachádzajú dve podskupiny lokalít. Do prvej podskupiny patrí deväť lokalít datovaných do stupňa BB1, ktoré neexistovali v prechodnom veteřovsko–mohylovom horizonte. Predstaviteľom tejto skupiny je napr. depot z Poděbrad (pozri katalóg s. 283). Príkladom druhej podskupiny lokalít je sídlisko Hostivice, o. Praha–západ (pozri katalóg č. 15) a celkovo sem spadajú iba sedem sídlisk. Lokalitami, ktoré pretrvávajú zo staršieho do stredného stupňa je Kněževěs, o. Praha–západ (pozri katalóg č. 20). Toto sídlisko pretrváva až do stupňa BC. Lokalít datovaných do týchto období očividne ubudlo (porovnaj s mapou č. 4) a nevytvárajú žiadne koncentrácie.

Lokality mladšieho stupňa SDMo kultúry (BC) znázorňuje mapa č. 6. Množstvo lokalít sa od stupňa BB zvýšilo. Štrnásť lokalít sa koncentruje v Prahe a jej okolí hlavne severným smerom až na Kralupsko a Mělnicko. Ako zástupcov stupňa BC môžeme zdôrazniť sídlisko Tuchlovice, okr. Kladno (pozri katalóg č. 90) a Hradiště nad Závist'ou, o. Praha–východ (pozri katalóg č. 32), ktorého vývoj pokračuje do neskorého stupňa SDMo kultúry.

Lokality prechodného obdobia mohylovo knovízskeho horizontu (BC/D) sú vymapované na mape č. 7. Príkladom zo 16 lokalít je napr. Ohrobec, o. Praha–západ (pozri katalóg č. 41). Datované lokality sa vo väčšej koncentrácii zhlukujú na Mělnicku a na severe územia Prahy. Ďalšie lokality sa nachádzali na juhu od Prahy na Hradišti nad Závist'ou (Praha–východ) a v Dolních Břežanoch, na Berounsku a Hořovicku a v neposlednom rade na Rakovnícku.

Lokality na mape č. 8, na ktorej sú vymapované všetky lokality s bližším časovým zaradením, zaberajú zhruba všetky oblasti osídlené SDMô kultúrou (porovnaj mapu č. 3a). Preto uvedené údaje môžeme považovať s istým skreslením za reprezentatívne. Z časového hľadiska môžeme lokality rozdeliť na dva typy, a to lokality osídlené iba v jednom stupni napr. Praha-Smíchov a lokality osídlené v dvoch až viacerých stupňoch, napr. Tetín (Beroun).

5.4. Vzťah stredodunajských mohylových sídlisk ku knovízskej kultúre a iným kultúram

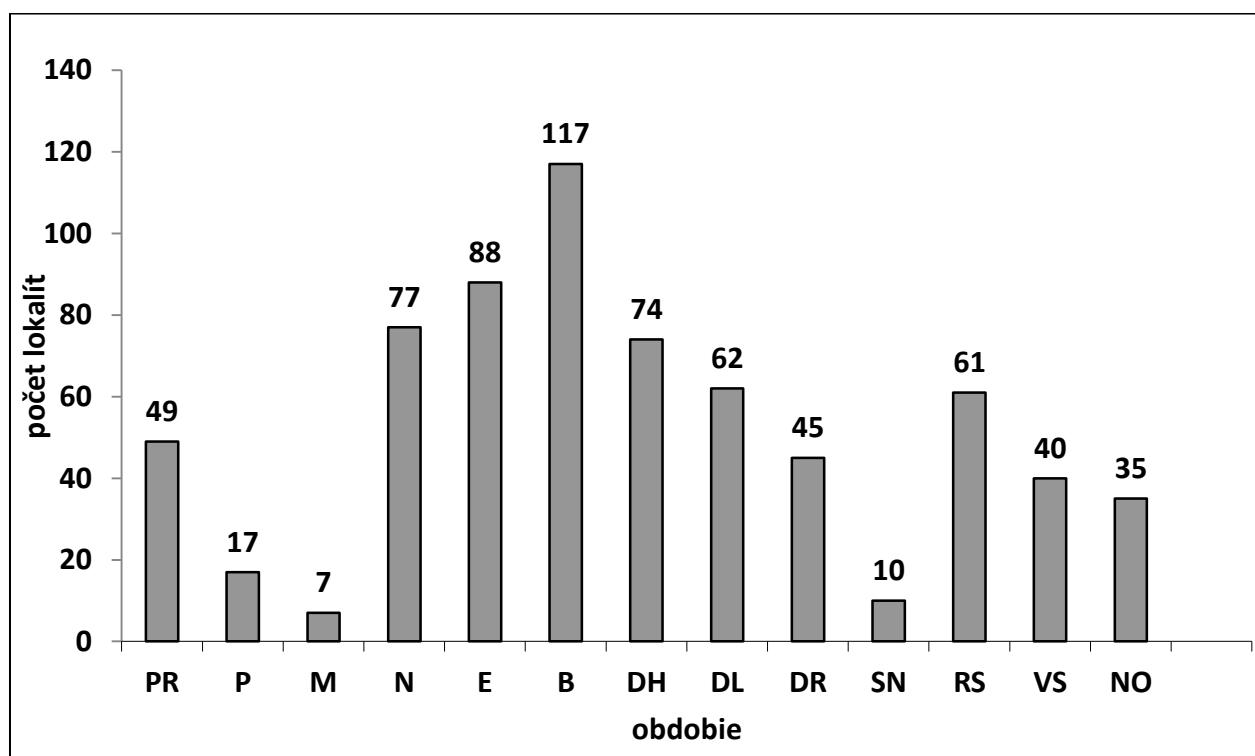
V katalógu sa nachádza 147 lokalít, ku ktorým sú uvedené iné obdobia a kultúry nájdené pri danom výskume (výskumoch) a v ich okolí. Ich vzájomný pomer znázorňuje graf č. 1 a graf č. 2. Graf č. 1. má stúpajúcu tendenciu a najväčšieho vrcholu dosahuje v dobe bronzovej. Po dobe bronzovej boli SDMô lokality osídľované neskoršími obdobiami čoraz menej. Po dlhodobom poklese, keď ľud týchto dôb očividne osídľoval iné oblasti nastal nárast v ranom stredoveku. Po ňom nastala ďalšia klesajúca tendencia. Najmenej sa na lokalitách našli pozostatky z mezolitu, čo môže byť dané nie len výberom odlišných polôh, ale aj horšou viditeľnosťou mezolitických nálezov pre bádateľov necvičených v poznaní štiepanej industrie.

Prvý stĺpec z grafu č. 1 poukazuje na lokality osídlené v praveku bez bližšieho určenia obdobia, takýchto lokalít všeobecne spadajúcich do praveku tvorí 33,3% vzorkovaných sídlisk SDMô. V paleolite a mezolite si lovci a zberači vybrali miesta, kde sa neskôr ľud SDMô usídlil v prvom prípade v 11,6 % a v druhom v 4,8 %. Ako vidieť na grafe č. 1 druhým a tretím najčastejším obdobím zastúpeným na vzorkovaných SDMô lokalitách sa stali eneolit a neolit. Ich kultúry zastúpené v rámci SDMô sídlisk sú znázornené na grafe č. 2.

Na vzorkovaných mohylových sídliskách sa najčastejšie nachádzali iné bronzové kultúry. To je vidieť z grafu č. 1 na 117 lokalitách zo 147. Tridsať lokalít tak zostalo osídlených iba v strednej dobe bronzovej, čo tvorí 20,4% zo vzorkovaných lokalít. Na jedno sídlisko patriace iba SDMô tak pripadalo 3,9 sídlisk, ktoré boli osídlené ešte aspoň v niektorej z kultúr doby bronzovej.

V dobe halštatskej bolo osídlených 50,3 % SDMo sídlisk. Pokles po dobe bronzovej nadobudol minima v dobe sťahovania národov, keď bolo osídlených len 7,8% SDMo sídlisk. Po dobe sťahovania národov narastá množstvo osídlených SDMo sídlisk, a to v ranom stredoveku na 41,5 %. Porovnaním dosahuje približne rovnakého osídlenia na SDMo lokalitách ako osídlenie v dobe laténskej. Vo vrcholnom stredoveku došlo k ďalšiemu poklesu na 27, 2%. Taktiež osídlenie na SDMo lokalitách dosahuje približne rovnakého počtu v dobe rímskej a vo vrcholnom stredoveku. K ďalšiemu poklesu dochádza v novoveku, keď bolo osídlenie na 23,8 % SDMo lokalitách (pozri graf č.1).

Graf č. 1. Zastúpenie období praveku, stredoveku a novoveku na sídliskách SDMo kultúry.

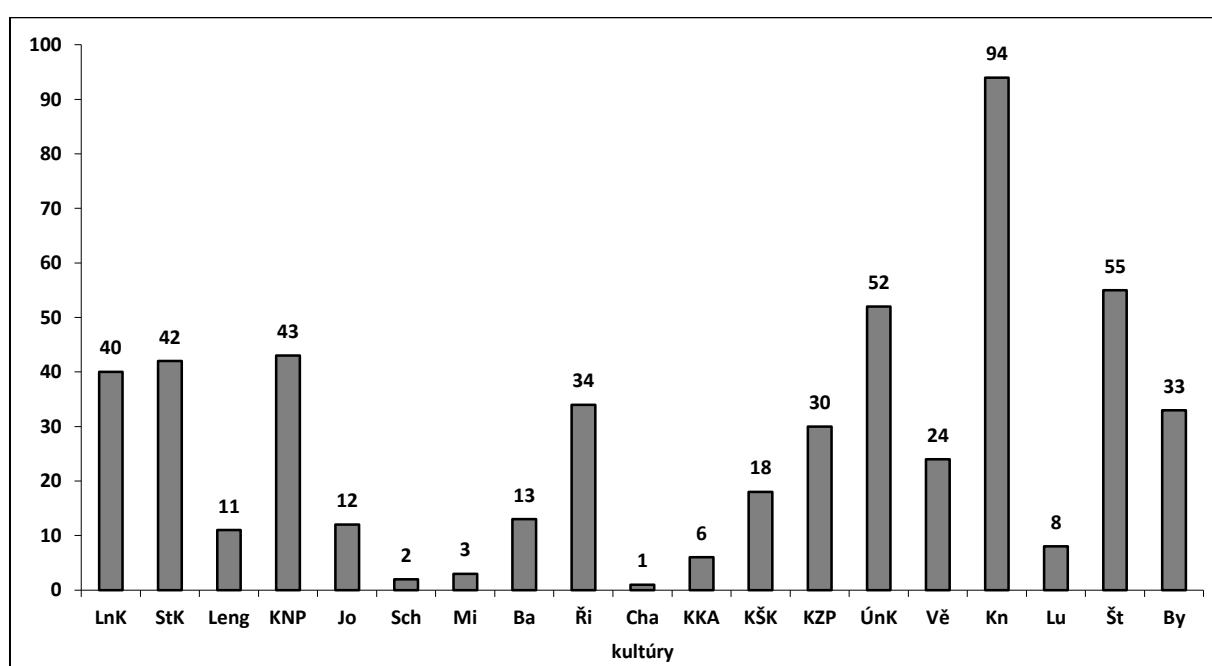
PR – pravek, P – paleolit, M – mezolit, N – neolit, E – eneolit, B – bronz, DH – doba hallštatská, DL – doba laténska, DR - doba rímska, SN – sťahovanie národov, RS – raný stredovek, VS – vrcholný stredovek, NO – novovek (Doba bronzová nezahŕňa komponentu SDMo).

Najčastejšie sa na mohylových sídliskách objavuje knovízska kultúra, ktorá sa nachádza na 63,9 % vzorkovaných lokalít. Ďalej je to štítarska kultúra, ktorá sa väčšinou viaže na knovízsku, ale nie vždy napr. Praha-Dubeč 1 (katalóg s. 24), Praha-Horní Počernice (katalóg s. 27) a iné.

Nálezy z kultúr lineárnej a vypichanej keramiky sa na vzorkovaných lokalitách SDMo našli skoro v rovnako veľkom množstve. Kultúra s lineárnou keramikou

osídľovala 40 lokalít, čo je 27,2 % zo vzorkovaných lokalít a kultúra s lineárnou keramikou osídľovala 42 lokalít, čo je 28,6 % zo vzorkovaných lokalít. Neolitická komponenta bola zastúpená na 52,4 % SDMo sídlisk. Z eneolitických kultúr sú najviac zastúpené kultúra nálevkovitých pohárov na 43 (29,6 %), řivnáčska kultúra na 34 (23,1 %) a o niečo menej kultúra zvoncovitých pohárov na 30 (20,4 %) SDMo vzorkovaných sídliskách. Na 33 (22,4 %) lokalitách sa nachádzali pozostatky bylanskej kultúry (pozri graf č. 2).

Graf č. 2. Zastúpenie neolitických, eneolitických, bronzových a hallštattských kultúr vyskytujúcich sa na sídliskách SDMo kultúry.

LnK – kultúra s lineárnou keramikou, StK – kultúra s vypíchanou keramikou, Leng – lengyelská kultúra, KNP – kultúra nálevkovitých pohárov, Jo – jordanovská kultúra, Sch – schussenriedská kultúra, Mi – michelsberská kultúra, Ba – bádenská kultúra, Ři – řivnáčska kultúra, Cha – chamská kultúra, KKA – kultúra kulovitých amfor, KŠK – kultúra so šnúrovou keramikou, KZP – kultúra zvoncovitých pohárov, ÚnK – únětická kultúra, Vě – věteřovská kultúra, Kn – knovízská kultúra, Lu – lužická kultúra, Št – štítarska kultúra, By – bylanská kultúra

Na množstve knovízskych sídlisk v stredných a severozápadných Čechách boli zistené mohylové nálezy ako intrúzie, alebo jednotlivé jamy. Opačná situácia nastala v Prahe - Miškovicích, kde bol objavený objekt č. 497, ktorého keramika bola datovaná do knovízskej kultúry. Tento objekt ležal sám na veľkej odkrytej ploche, čo je pre knovízske objekty neobvyklé. Preto bol objekt revidovaný a jeho keramika naozaj spadá pravdepodobne na začiatok knovízskej kultúry. Nedá sa však vylúčiť datovanie do konca stredodunajskej mohylovej kultúry (Ernée - Smejtek 2004, 271-2, 280). Nech už objekt

patri do ktorejkoľvek kultúry je dokladom problémov s určovaním nálezov z prechodného horizontu. Takýchto objektov sa môže nachádzať na knovízskych sídliskách viac, sú nerozpoznané a automaticky radené ku knovízskej kultúre, čo ochudobňuje podiel mohylového nálezov na knovízskych sídliskách. Na prvý pohľad sa tak mohylové osídlenie lokality javí ako intrúzia.

5.5. Krajina a prírodné prostredie

O tom, že ľud SDMo kultúry sa venoval poľnohospodárstvu sme už hovorili (pozri kapitolu 2.2.4) Poľnohospodárske sídliská sa nachádzajú v úrodných oblastiach v blízkosti vody. Blízkosť vodného zdroja od lokality nebola do katalógu zaznamenaná, avšak takmer vždy sa pri sídlisku vodný zdroj nachádzal. Tam kde dnes blízkosť vody nie je na mape znateľná ho môžeme predpokladať. V literatúre o SDMo kultúre sa často spomína odklonený alebo zaniknutý tok. Výnimku tvorí lokalita Makotřasy, o. Kladno (pozri katalóg č. 115). Lokalita je netypická, pretože sa nachádza na pláni bez blízkosti vodného zdroja. Najbližší vodný tok je vo vzdialenosti 900 m. Pre jej polohu bola objavená nedávno v roku 1995, pretože bádanie pravekých osídlení sa sústreďuje na vhodné hydrologické a geografické podmienky. Na lokalite bol objavený iba jeden zlomok keramiky, ale ak osídlenie SDMo kultúry zoberieme do úvahy, mohlo by to niečo málo rozšíriť naše povedomie o typoch osídľovaných polôh a napomôcť k riešeniu otázky nízkeho počtu sídlisk oproti ostatným bronzovým kultúram. To iba v prípade, že sa nejedná o výnimku alebo že sa tam črep nedostal druhotne.

Nadmorská výška (ďalej len n. v.), v akej sa sídliská stavali, je rôzna. Najnižšia n. v. zachytená v katalógu činí nad 100 m n. m., tá je ojedinelá a vo väčšom rozpätí. Väčšina lokalít sa nachádza až od 160 m n. m. Najhustejšie sú osídlené výšky od 200-300 m n. m. Presne v rovnakom počte ako lokality nachádzajúce sa v n. v. 100-200 m n. m. sú lokality rozložené v n. v. 200-300 m n. m. Pár sídlisk dosahuje nadmorskej výšky nad 400 m n. m. a dokonca nad 500 m n. m. Obe sídliská ležiace v n. v. nad 400 m n. m. sú rovinné, ale ležia na miernom svahu. Konkrétne sa jedná sídlisko v Tuchloviciach, o. Kladno (pozri katalóg č. 90) a sídlisko v jadre Povolčína, o. Rakovník (pozri katalóg č. 118). Najvyššia n. v. dosahuje 595 m n. m. na lokalite Kublov-Vrch Velíz, o. Beroun (pozri katalóg č. 25), ale rovnako ako v najmenšej n. v. o väčšie rozpätie.

5.6. Obytné stavby a sídelné objekty

Za dobu bádania od výsledkov A. Beneša sa nepodarilo v stredných Čechách v SDMo kultúre objaviť obytnú stavbu ak nepočítame stavby zo stredovýchodných Čiech, kde najstaršie stavby spadajú do ranného stupňa BC. Vylúčime tuchlovický objekt, ktorý je z dnešného pohľadu interpretovaný skôr ako výrobný objekt (pozri kapitola 1.2.4 s. 15). Za povšimnutie ešte stoja dve kruhové polozemnice zaradené k SDMo kultúre z Roztok (Praha-západ). V jednej z nich sa nachádzala ľudská kostra. Neexistuje žiaden dôvod sa domnievať, že slúžili k obývaniu (pozri katalóg č. 80). V Zdiciach, o. Beroun bola objavená kultúrna vrstva (pozri katalóg č. 96). Vrstva je interpretovaná ako obdĺžniková chata. Jej pôdorys a rozmery nebolo možné zistiť, iba na severnej strane bola zachovaná asi 6 metrová hranica vrstvy. Predpokladané rozmery chaty sú 7-8 m x 4,5-5 m. Nad kultúrnou vrstvou sa nachádzala vrstva s vypálenou mazanicou 3-5 cm vysoká, čo dovoľuje uvažovať o vypálení chaty Výskum v Prahe-Libni zachytil pozostatky dvoch mazanicových deštrukcií indikujúcich v rámci kultúrneho súvrstvia existenciu obytných stavieb (pozri katalóg č. 64).

Sídliská SDMo pozostávajú zväčša zo zahĺbených jám. A. Beneš (1959, 4) uvádza ako najväčšie sídlisko Pchery-Humny (Kladno) s ôsmimi sídliskovými jamami (pozri katalóg č. 219). Dnes by sme mohli považovať za najväčšie sídlisko v Horních Počaploch (Mělník) so štrnástimi sídelnými jamami (pozri katalóg č. 14). Počtom jám nasleduje lokalita Kněževs s trinástimi jamami (pozri katalóg č. 20). Niekoľko desiatok jám sa nachádzalo v Mochove, o. Praha-východ (pozri katalóg č. 37) a Libici nad Cidlinou, o. Nymburk (pozri katalóg č. 33), pri ktorých počet nebol v literatúre pre SDMo objekty spresnený, takže by eventuálne mohli prevyšovať veľkosť lokality Horní Počaply. V katalógu sa nachádza 68 lokalít, na ktorých došlo k objavu sídliskových jám. Poväčšine ide o ojedinelý objekt. Jeho výbavou tvorí hlavne keramika, mazanica, zvieracie kosti. Na lokalite v Kněževsi (Praha-západ) bolo uprostred objektu osem veľkých kamenných blokov (pozri katalóg č. 19). Tento jav nebol ojedinelý v objektoch v Prahe - Běhoviciach sa nachádzali neopracované pieskovcové bloky o veľkosti 8-16 cm (pozri katalóg č. 44).

Na ôsmich lokalitách z katalógu sa nachádzali výrobné objekty. Väčšinou ide o ojedinelé pece napr. Stehelčevs (Kladno), Praha-Libeň, Praha-Běchovice, Čelákovice (Praha-východ) (pozri katalóg č. 84, 65, 44, 8). Pec na vypaľovanie keramiky bola na

sídlisku v Kněževsi (Praha-západ) a pravdepodobne aj v Poděbradoch (Nymburk), kde bol objekt interpretovaný tiež ako chata (pozri katalóg č. 19, 283). Najviac pecí sa našlo na lokalite Káraný, kde boli objavené tri (pozri katalóg č. 18). Výrobný objekt datovaný do neskorého mohylového stupňa sa nachádzal v Beroune, kde sa tiež nachádzal objekt obsahujúci súpravu na drvenie obilia (vid katalóg č. 2). Na ploche na lokalite v Poříčianoch (Kolín) boli objavené aj stopy po spracovaní jantáru a ďalších výrobných činnostiach, avšak nemáme jasné súvislosti so spojením so SDMo kultúrou (pozri katalóg č. 76).

6. Štruktúra katalógu

Katalóg sa skladá z piatich nezávislých katalógov, a to:

- hlavného katalógu,
- katalógu zberov,
- katalógu nazvaného „Náhodné nálezy, predmety z múzeí, bez nálezových okolností, bez bližšieho určenia polohy,“
- katalógu keramických depotov a katalógu bronzových depotov,

Každý katalóg bol robený tak, aby sa s ním dalo pracovať samostatne. Avšak staré archeologické výskumy bez bližších informácií sú radené len v katalógu náhodných nálezov a nemajú odkaz v iných katalógoch. Lokalita, na ktorej napríklad prebehol zber aj archeologický výskum sa nachádza v oboch katalógoch, ale celkový popis lokality iba v jednom z nich v druhom sa nachádza iba odkaz na katalóg s celkovým popisom lokality. Preferencie z hľadiska celkového popisu lokality a ich zaradenie do katalógov boli takéto:

1. Depoty sa nachádzajú vždy v katalógoch depotov, nech došlo k ich objaveniu akýmkoľvek spôsobom.
2. V ostatných prípadoch platila postupnosť archeologický výskum, zber, náhodný nález.

Hlavný katalóg zahŕňa archeologické výskumy tak systematické, ako aj záchranné a predstihové a prieskumy amatérov s dátumom výskumu, základné údaje o danom náleze a ich základná identifikácia. Sú sem tiež radené neohlásené a náhodne objavené lokality, na ktorých prebehol aspoň dodatočný výskum a dokumentácia.

Katalóg zberov okrem zberov tak archeológov, ako zasvätených amatérov, zahŕňa aj zničené lokality, na ktorých prebehol zber na vybagrovaných haldách. Takéto lokality stratili nálezový kontext, a tým informačnú hodnotu, ale obsahujú dostatok informácií aby nemuseli byť zaradené k náhodným nálezom. Preto sú zaradené do katalógu zberov aj napriek tomu, že nejde o povrchový zber. Podmienkou povrchového zberu bolo, aby boli nálezy zbierané na povrchu osobou, ktorá archeologické nálezy vedome vyhľadáva.

Katalóg náhodných nálezov, predmetov z múzeí, bez nálezových okolností, bez bližšieho určenia polohy obsahuje okrem iného aj staršie lokality objavené archeologickým výskumom, zberom, ku ktorým som nevedela dohľadať k daným nálezom archeologickú akciu a ich presnejšia lokalizácia nie je pre nedostatok upresňujúcich údajov možná. Tento katalóg zahŕňa aj amatérske zbery, ktoré neprebíhali dlhodobejšie pod záštitou nejakej archeologickej inštitúcie.

Do **katalógu s keramickými depotmi** som nezaradila obsah jamy z Miškovíc, pretože nejde o zámerné uloženie celých nádob (Vencl-Zadák 2010, 236).

Katalóg bronzových depotov som zostavila z lokalít, na ktorých bol objavený hromadný nález bronzov.

Základnou jednotkou katalógu je lokalita, ktorá vznikla na základe zlúčenia archeologických akcií, ktoré nie sú od seba vzdialené viac ako 400 m. Toto číslo sa stanovilo umelo. Ak sa jedna archeologická akcia odohrávala na väčšej ploche, v rámci ktorej sa mi nepodarilo zistiť bližšiu lokalizáciu objektu/objektov, a druhá akcia zaberala bod, ktorý bol od najvzdialenejšieho bodu na ploche prvej akcie viac ako 400 m aj napriek tomu, že najbližší bod bol pod 400 m, rátala som tieto dve akcie za dve lokality. Jediné hustejšie osídlenie sa nachádzalo v Prahe-Bubenči, kde som lokality vymedzovala takto:

Rozvrhla som kružnice o polomere 200 m tak, aby ich bolo čo najmenej a všetky akcie spadajúce do danej kružnice som uviedla v rámci jednej lokality. Takže sa stalo, že dané dve akcie, ktoré boli od seba vzdialené cca 200 m, spadali do dvoch lokalít, aj napriek tomu, že mohli tvoriť lokalitu spolu.

Množstvo vzájomne sa prekrývajúcich lokalít a často i rozpornosť archívnych a literárnych správ o archeologickej akcii si vyžiadala podrobenie prameňov dôslednej kritike.

Názov lokality sa skladá z názvu katastrálneho územia, za ktorým nasleduje v niektorých prípadoch obec, vo všetkých prípadoch okres. V katalógu sa nachádzajú aj lokality, ktoré spadajú do stredovýchodných Čiech a ich príslušnosť k SDMo kultúry nie je istá. Takéto lokality majú názov v kurzíve. Ak sa nachádza na danom katastrálnom území viac lokalít, uvádzam za názvom okresu poradové číslo. Názvy katastrálnych území, obcí a okresov zodpovedajú stavu v roku 2013. Nasleduje štruktúra prebraná z publikácií Výzkumy v Čechách od roku 1995.

Lokalita

- LOK** Lokalita – obsahuje slovný popis. Ak sa mi parc. č. (číslo parcely) a č.p. (číslo popisné) nepodarilo nájsť na stránke <http://nahliznidokn.cuzk.cz/> nachádza sa za číslom otáznik.
- AKCIA** Autor akcie (organizácia kde pracoval, alebo miesto odkiaľ pochádzal); kedy došlo k nálezu. Je uvedená iba ak jedna akcia tvorí lokalitu a bola zistená aspoň jedna z informácií.
- PIAN** Číslo akcie pod ktorým je akcia uvedená na mape v ARÚ; okruh (bod, línia, plocha); presnosť zamerania (1 – do 10 m, 2 – s rozptylom cca 50 m, 3 – s rozptylom cca 200 m, 4 – odhad, nepresné zameranie); číslo základnej mapy 1:10 000, ku ktorému sa vzťahujú koordináty; koordináty v mm západ: juh, ak nie je uvedené inak.
- POZN** Poznámka – bližší popis k lokalite. Pri viac akciovej lokalite sú písmenami odlišené akcie. Každé písmenko zahŕňa v texte základné informácie a na záver pian.
- KOMP** Komponenta –SDMo, prípadne stredná doba bronzová. Akt. – aktivita; n. v. – nadmorská výška v m n. m., ak nebola uvedená namerala som ju sama na stránke [– objekty; nál. – nálezy, materiál – artefakt \(číslo vyjadrujúce množstvo, ak xx – desiatky, xxx – stovky, pri viacerých akciách som čísla sčítavala a ak som si nebola istá počtom uvádzam xx/xxx? – desiatky až stovky; pri starších nálezoch uvádzam pôvodný počet ? – nevie sa presne, či povodne bolo z daného artefaktu taký počet; ak uvádzam počet zlomkov aj nádoby, tak črepy z nádob môžu byť započítané do počtu zlomkov; kameň – bn \(brúsené nástroje\), dž \(materiál drtidiel/žernovov\), ši \(štiepaná industria\).](http://mapy.crr.cz/tms/crr_a/default/index.php?reload=1&#c=3536025%252C5519376&z=0&l=ajax_default&p=&hs=1&)
- INÉ** Skratky kultúr sú uvedené v zozname skratiek. Skratka kultúry nevyjadruje jednu komponentu. Snažila som sa o čo najpodrobnejšie kultúrne zaradenie. Tejto časti som sa venovala len okrajovo a zaradovala som sem kultúry, s ktorými som došla do kontaktu pri študovaní literatúry, preto táto časť nezahŕňa všetky kultúry preskúmané do dnešného dňa na danej lokalite.
- LIT** Literatúra a pramene – postupovala som podľa poradia: nálezová správa, databázy, súhrnné práce a katalógy, články a knihy. Nálezové správy a databázy sa nenachádzajú v zozname použitej literatúry.
- ULOŽ** Uloženie nálezov – skratky múzeí a inštitúcií v zozname skratiek. Uvedené múzeá, inštitúcie, poprípade meno osoby a miesto, kde leží súkromná zbierka (od kadiaľ osoba pochádza) som prevzala z literatúry. Uvádzala som vždy všetky možnosti uloženia aj s uložením v minulosti.

Ak na lokalite chýba nejaká informácia je daná položka zo štruktúry alebo jej časť označená otáznikom.

7. Záver

Stredodunajská mohylová kultúra sa v odborných kruhoch nestretla s veľkým bádateľským záujmom. Nálezov s tohto obdobia je pomerne málo a na jednotlivých lokalitách ju často zastupuje len pár nevýrazných črepov, ktoré sú len obtiažne datovateľné. Doposiaľ neboli robené žiadne ciele vykopávky. Nálezový fond bol zhromaždený hlavne zo záchranných archeologických výskumov a z náhodných nálezov. Pri väčších systematických výskumoch zameraných na riešenie konkrétnych otázok boli nálezy stredodunajskej mohylovej kultúry odsunuté do úzadia. Práca s informáciami z literatúry, z databáz a nálezových správ nie je jednoduchá, lebo každý prameň poskytuje iný typ informácií, často odlišných, ktoré sú ťažko navzájom porovnateľné a zosaditeľné do rovnakej schémy.

Táto práca sa snažila zosumarizovať, zanalyzovať a zhodnotiť dané poznatky o stredodunajskej mohylovej kultúre. Jej cieľom bolo prispieť k hlbšiemu poznaniu strednej doby bronzovej. Bola zameraná na osídlenie a sídliská v stredočeskej oblasti. Za týmto účelom bol vytvorený súpis 304 lokalít „potenciálnych sídlisk“, ktoré boli rozdelené do piatich častí katalógu. Jednotkou katalógu sa stala lokalita, ktorá pozostávala z akcii v okruhu 400 m. V práci som sa tiež snažila o vymapovanie lokalít z hlavného katalógu. Na tomto mieste by som rada upozornila na fakt, že mnoho parcelných čísel a pomiestnych názvov dnes ešte vyhľadateľných sa pomaly vytráca z povedomia. Bolo by preto užitočné ešte pred označením lokalít „poloha neznáma“ lokality vyhľadať a polohu zaznamenať.

Lokality z katalógu boli podrobené sídelne geografickej analýze, na základe ktorej bola učená predstava o celkovom osídlení stredočeskej oblasti. Pozornosť bola venovaná tiež osídleniu v jednotlivých stupňoch.

Osídlenie sa koncentruje v povodí Labe, v Prahe a jej okolí a na Podbrdsku. V týchto oblastiach boli vhodné podmienky na poľnohospodárstvo, ktorým sa ľud stredodunajskej mohylovej kultúry živil. Keď sa bližšie pozrieme na osídlenie jednotlivých období je visieť, že sú osídlené vždy všetky oblasti, ale veľmi riedko. Je to dané aj tým, že je málo lokalít zaradených do jednotlivých stupňov, konkrétne 42 z 304 lokalít nachádzajúcich sa v katalógu. Aj napriek tomu sa dá z máp vyčítať, že

v prelomových obdobiach bolo osídlenie hustejšie. V stupni BB je hustota najnižšia a od stupňa BC sa osídlenie postupne zahusťuje.

Oblasti, ktoré stredodunajská mohylová kultúra obývala boli osídlené už v neolite a eneolite. Môžeme však konštatovať, že najčastejšie sa vyskytujúcimi kultúrami na stredodunajských mohlových sídliskách boli iné bronzové kultúry. Od doby bronzovej boli sídliská stredodunajskej mohylovej kultúry osídľované čoraz menej. Určitý nárast bol zaznamenaný len v ranom stredoveku.

V stredných Čechách žiadne stavby patriace stredodunajskej mohylovej kultúry nepoznáme. Sídliská sa skladajú len z niekoľkých sídelných jám, väčšinou však iba ojedinelých. Z daných výsledkov vidíme, že formulovať závery o tvare, veľkosti a štruktúre sídliska nie je vôbec jednoduché.

Táto téma dáva priestor na ďalší výskum, pretože nebolo možné interpretovať všetky poznatky získané do tejto práce.

8. Bibliografia

b.a. 1940: Z památkových ústavů a komis, ZPP sešit 2, 27-28.

b.a. 1999: Vojenský atlas sveta. Harmanec.

b.a. 2007: Atlas podnebí Česka. Praha.

Bartík, J. 2011: Objekt č. 9 v Chorvátskom Grobe. Príspevok ku kovolejárstvu stredodunajskej mohylovej kultúry na Slovensku, ZbSNM archeológia 21, 47-60.

Beneš, A. 1957: K problémům mohylové kultury doby bronzové ve středních Čechách. [Diplomová práce, nepublikovaný rukopis] Praha - Univerzita Karlova, fakulta filozofická.

Beneš, A. 1959: K problémům mohylové kultury doby bronzové ve středních Čechách, SbNM A-Hist. 13/1-2, 1-96.

Beneš, A. 1961: Příspěvek k mohylové kultuře ve středních Čechách, PA 52, 357-361.

Beneš, A. 1981: Plasticky zdobená a malovaná mazanice z Kutné Hory, Varia archaeologica 2, Praehistorica 8, 97-104.

Beneš, A. – Vencl, S. 1969: Sídliště ze starší a střední doby bronzové v Běchovicích, AR 21, 460 – 484, 576.

Bláhová-Sklenářová, Z. 2012: Obytné stavby doby bronzové – otázky stavebního a konstrukčního vývoje. Praehistorica XXX. Praha.

Böhm, J. 1937: Základy hallstattské periody v Čechách, OP 10, 1-246.

Bouzek, J. 1997: Žízeň, mužský svaz, družinictví a pití bez obsluhy či s obsluhou, AR 49, 323-325.

Bouzek, J. 2008: K čemu byly depoty? In: E. Černá – J. Kuljavceva Hlavová (eds.), Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003-2007. Sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže, Most, 2003-2007, 89-94.

Bouzek, J. – Sklenář, K. 1987: Jáma středobronzové mohylové kultury v Horních Počaplech, okr. Mělník, AR 39, 23-39.

Bouzek, J. – Buchvaldek, M. – Kostomitsopoulos, P. – Sklenář, K. 1982: Dějiny archeologie II. Praha.

Buchtela, K. – Niederle, L. 1910: Rukověť české archeologie. Praha.

Cílek, V. 2008: Přírodní podmínky Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek (ed.), Pravěká Praha, Praha, 74-110.

- Cílek, V. – Ložek, V. a kol. 2011:** *Obraz krajiny. Pohled ze střední Čech.* Praha.
- Čtverák, V. 1991:** Štítarské a starší sídlištní objekty ze záchranného výzkumu v Ořechu, okr. Praha – západ, AP 11, 65-90.
- Čtverák, V. 1997:** Poříčany, okres Nymburk. Struktura pravěkého až raně středověkého osídlení, ASČ 1, 7-33.
- Čtverák, V. 1998:** Poříčany, okr. Kolín. Výzkum v trase plynovodní přípojky, ASČ 2, 81-90.
- Čtverák, V. 1999:** Osídlení okolí hradiště Závist od mohylové kultury střední doby bronzové po časný latén, ASČ 3/1, 101-112.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. - Smejtek, L. 2003:** *Encyklopedie hradišť v Čechách.* Praha.
- Čujanová-Jílková, E. 1973:** Příspěvek k chronologii mohylových sídlišť doby bronzové, AR 25, 500-526.
- Čujanová-Jílková, E. 1981:** Kulturní vztahy západních Čech k sousedním oblastem na počátku střední doby bronzové, PA 72, 300-339.
- Čujanová, E. – Hofman, G. 1992:** Úvahy o stavbě mohyl v době bronzové, SbZČM Plzeň, Historie 8, 28 - 33.
- Demek, J. a kol. 1987:** *Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny.* Praha.
- Eisner 1923:** Jihočeské mohyly, PA 33, 1-37, 193-231.
- Ernée, M. – Smejtek, L. 2004:** Dvě sídlištní jámy mohylové kultury střední doby bronzové v Praze 9 – Miškovcích, ASČ 8, 261-285.
- Filip, J. 1947:** *Dějinné počátky Českého ráje.* Praha.
- Filip, J. 1948:** *Pravěké Československo.* Praha.
- Franková, D. 2011:** *Mohylová kultura střední doby bronzové v severozápadních Čechách.* [Diplomová práce, nepublikovaný rukopis] Praha - Univerzita Karlova, fakulta filozofická.
- Fridrichová, M. 1977:** Praha 10 – Hostivař, PSH 10, 219-220.
- Fridrichová M. 1981a:** Nálezy starší a střední doby bronzové z Prahy – Hostvaře, AP 2, 87-96.
- Fridrichová, M. 1981b:** Praha 5 – Stodůlky, PSH 13, 183-4.
- Fridrichová, M. 1982:** Sídlíštní nálezy střední doby bronzové z Prahy – Bubenče, AP 3, 17- 29.

- Fridrichová, M. a kol. 1995:** Praha v pravěku. Praha.
- Furmánek, V. 1973:** Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě, SIA 21/1, 25-145.
- Furmánek, V., - Veličák, L. – Vladár, J. 1991:** Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava.
- Glaser, V. – Fiala, J. Š. 1993:** Ořech. Praha.
- Hájek, L. 1936:** Kulturní jáma s mohylovou keramikou ve Stodůlkách, OP 9, 289-291.
- Hájek, L. 1947:** Nová skupina mohylové kultury doby bronzové v Čechách, Eisnerov sborník – Historica Slovaca V, 63-74.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1983:** Nálezy ze Zámků u Bohnic v Národním muzeu v Praze (I. část), AP 4, 19-115.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1986:** Nálezy ze Zámků Bohnic v Národním muzeu v Praze (III. část), AP, 5-70.
- Havel, J. – Kovařík, J 1989:** Přehled výzkumů archeologického oddělení MMP v roce 1988, AP 10, 282.
- Hnízdová, I. 1954:** Otázka věteřovských tvarů v České únětické kultuře, PA 45, 193-218.
- Horáková-Jansová, L. 1933:** Prehistorické výkopy a nálezy v roce 1932, PA 39, 87-90.
- Hrala, J. – Sedláček, Z. – Vávra, M. 1991:** Velim – Skalka: hradiště z doby bronzové. Kolín.
- Hrala, J. – Šumberová, R.. – Vávra, M. 2000:** Velim: A Bronze Age fortified site in Bohemia. Praha.
- Hrala, J. – Sedláček, Z. – Vávra, M. 1992:** Velim: a hill-top site of the Middle Bronze Age in Bohemia – Velim: výšinná lokalita ze střední doby bronzové v Čechách, PA 82, 288-308.
- Chlupáč, I. – Brzobohatý, R. – Kovanda, J. – Stráník, Z 2011:** Geologická minulost České republiky. Praha.
- Jansová, L. 1966:** Výzkum opidda nad Závistí v letech 1963-1965, AR 18, 138-156.
- Jiráň, L. a [red.] 2008:** Archeologie pravěkých Čech V. Doba bronzová. Praha.
- Juřina, P. 2002:** Zjišťovací výzkumy a nově zachycená sídliště z období zemědělského pravěku na území Prahy 5, ASČ 6, 105-111.
- Juřina, P. – Smejtek, L. – Stolz, D. 2003:** Sídliště z časného eneolitu a doby bronzové v Praze 5 na Smíchově, ASČ 7, 111-141.

- Justová, J. 1968:** Nálezové zprávy Archeologického ústavu ČSAV 1955-1964; ASM 6, Praha.
- Kabát, J. 1962:** Pravěké osídlení na území chemického kombinátu Spolany v Neratovicích u Mělníka, PA LIII/1, 1-18.
- Klika, J. 1949:** Šárka. Přírodovědecký a archeologický průzkum a výzkum chráněné oblasti šárecké. Praha.
- Kovářík, J. 1984:** Praha 10 – Horní Měcholupy, PSH 17, 182.
- Král, K. – Turek, J. 1998:** Nové nálezy starší a střední doby bronzové z Prahy, AP 14, 33-50.
- Kytlicová, O. 1956:** Neolitické a mohylové sídliště v Kněževsi, AR 8, 777-782.
- Kytlicová, O. 1970:** Pohřebiště z doby římské v Lužci nad Vltavou (o. Mělník), PA LXI/2, 291-377.
- Ložek, V. 2007:** Zrcadlo minulosti. Česká a slovenská krajina v kvartéru. Praha.
- Maličský, J. 1951:** Dvě sídliště ve Zdicích, AR 3, 161-164.
- Mašek, N. 1981:** Neolitické a eneolitické sídliště v Praze 10 – Hostivaři, AP 2, 5-41.
- Matoušek, V. – Sklenář, K. 1992:** Osídlení jeskyní Českého krasu od neolitu po středověk, Zprávy československé společnosti archeologické, supplément 14.
- Matoušek, V. – Sklenář, K. 1994:** Die Höhlenbesiedlung des Böhmischen Karstes vom Neolithikum bis zum Mittelalter. Fontes archaeologici Pragenses 20. Praha.
- Michálek, J. 1999:** Mohylové pohřebiště ve Velké Dobré, okr. Kladno. Výzkum v letech 1890-1891, AVSČ 3, 113-153.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1978:** Závist: Keltské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1980:** A contribution to the Závist acropolis stratigraphy, PA 71, 308-334.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1982:** Keltské hradiště Závist - dosavadní výzkum a jeho perspektivy, PA 73, 432-454.
- Moucha, V. – Trnka, V. 1959:** Středobronzový sídlištní objekt z Tuchlovic, AR 11, 617-637.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 2001:** Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Olmerová, H. 1984:** Praha 5 – Smíchov, PSH 17, 174-5.

Palátová, M. – Salaš, M. 2002: Depoty keramických nádob doby bronzové na Moravě a sousedních zemích. Pravěk – Supplementum 9. Brno.

Píč, J. L. 1900: Starožitnosti země české I 2. Praha.

Pleiner, R. 1978: Střední Podunají ve vyvinuté době bronzové. In: R. Pleiner – A. Rybová (red.), Pravěké dějiny Čech, Praha, 438-440.

Pleiner, R. – Plesl, E. – Krumphanzlová, Z. 1978: Mohylová kultura doby bronzové ve středních a severozápadních Čechách. In: R. Pleiner – A. Rybová (red.), Pravěké dějiny Čech, Praha, 440-446.

Pleinerová, I. 1965: Vztahy Moravy a Čech v mladém období únětické kultury, ASM II, 53-55.

Plesl, E. 1965: Otázky středobronzového osídlení v severozápadních Čechách, PA 56, 457-512.

Pokorný, P. 2011: Neklidné časy. Kapitoly ze společných dějin přírody a lidí. Praha.

Postánecká, K. 2012: Praha – Bubeneč, AP 21, 201-222.

Profantová, N. 2000: Další rane středověké nálezy z Prahy – Stodůlek, AP 15, 109-116.

Rulf, J. – Čtverák, V. 1997: Osídlení kultury s lineární keramikou a sídlištní pohřby v Třebestovicích, okr. Nymburk, ASČ 1, 35-71.

Říhovský, J. 1982: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě, Studie AÚ ČSAV v Brně X.

Salaš, M. 2005: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. Brno.

Sedláčková, H. 1984: Soubor keramiky mohylové kultury z bývalé Inwaldovy sklárny v Poděbradech, okres Nymburk, Muzeum a současnost 7, 133-149.

Schránil, J. 1928: Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Berlin.

Sklenář, K. 1982: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. Mělník.

Sklenář, K. 1990: Pravěké nálezy na Sedlčansku. Archeologický místopis části příbramského okresu na východ od Vltavy v pravěku a rané době dějinné, SSH 17, 5-80.

Sklenář, K. 1994: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. 1. řada oprav a doplňků. Mělník.

Sklenář, K. 2005: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.

Sklenář, K. – Sklenářová, Z. – Slabina, M. 2002: Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.

- Slabina, M. 1977:** Praha 10 – Hostivař, PSH 10, 218-219.
- Smejtek L. 2002:** Předstihový výzkum polykulturního naleziště ve Společenské zahradě (Praha 4 – Krč), Zprávy české archeologické společnosti suplem., 4-5.
- Smejtek, L. 2005:** Praha bronzová. In: M. Lutovský – L. Smejtek (red.), Praveká Praha, Praha, 349-590.
- Smejtek, L. 2011:** Osídlení z doby bronzové v Kňeževsi u Prahy. Praha.
- Smejtek, L. – Vojtěchovská, I. 1997:** Velké Přílepy 1994 - 1995: Předběžné výsledky a strategie výzkumu zanikající lokality, AR 49, 9-18.
- Smejtek, L. – Lutovský, M. – Militký, J. a kol. 2013:** Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách. Praha.
- Spurný, V. 1967:** Bronzový meč z Toušně, AR 19, 238-9.
- Stolz, D. – Matoušek, V. a kol. 2006:** Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku. Hořovice.
- Stuchlík, S. 1993:** Středodunajská mohylová kultura. In: V. Podborský (red.), Praveké dějiny Moravy, Brno, 272-286.
- Stuchlík, S. 2006:** Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové. Brno.
- Stuchlík, S. – Kolbinger, D. 1995:** K rozšíření středodunajské mohylové kultury na střední Moravě, Pravek NŘ 3, 143 - 59.
- Šabatová, K. 2006:** K závěru vývoje mohylové kultury a počátku lužických popelnicových polí na střední a severní Moravě, Pravek NŘ 14, 2004, 101 - 122.
- Štorch, E. 1921:** Praha v době předhistorické: pravěký člověk a jeho kultura. Praha.
- Turek, J. – Daněček, V. - Kostka, M. 1998:** Kamenný Stůl – polykulturní pravěké sídliště v Praze – Vinoři, AP 14, 7-31.
- Vedralová, M. a kol. 1982:** Kapitoly z dějin obce Velimi. Kolín.
- Vencl, S. – Zadák J. 2010:** Keramický depot mohylové kultury střední doby bronzové z Prahy 9 – Běchovic, AR LXII, 211-258.
- Vokolek, V. 1993:** Počátky osídlení východních Čech. Hradec Králové.
- Vokolek, V. 2003:** Gräberfelder der Lausitzer Kultur in Ostböhmen – Pohřebiště lužické kultury ve východních Čechách. I., II. (FAP 27.) Pragae.
- Vokolek, V. 2004:** Katalog staré sbírky. Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. Fontes Archaeologici Pragenses 30. Pragae.
- Vokolek, V. 2007:** Katalog sbírky. Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. Fontes Archaeologici Pragenses 33. Pragae.

Vokolek, V. 2009: Katalog sbírky. Oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea. Fontes Archaeologici Pragenses 34. Pragae.

9. Zoznam skratiek

Základné:

Z – západ, V – východ, S – sever, J – juh

M – múzeum

Kultúry²:

PR – pravek

poľ – poľnohospodársky

P – paleolit

Mag – magdalénien

N – neolit

LnK – kultúra s lineárnou kermikou

StK – kultúra s vypíchanou keramikou

Leng – lengyelská kultúra

E – eneolit

Jo – jordanovská kultúry

Mi – michelsberská kultúra

Sch – schussenriedská kultúra

KNP – kultúra nálevkovitých pohárov

Ba – bádenská kultúra

Boš – bošácka kultúra

Ři – řivnáčska kultúra

Cha – chamská kultúra

KKA – kultúra kulovitých amfor

KŠK – kultúra so šnúrovou keramikou

KZP – kultúra zvoncovitých pohárov

B – bronz

ÚnK – únětická kultúra

prac. – pracovisko

ZAV – záchranný archeologický výskum

Múzeá a inštitúcie:

ARÚ – Archeologický ústav ČSAV/AV ČR v Prahe

M Bělá pod Bezdězem - Muzeum v Bělé pod Bezdězem

M Beroun – Muzeum Českého krasu v Berouně

M Brandýs nad Labem - Oblastní muzeum Praha-východ

M Brno - Moravské zemské muzeum - ústav Anthropos

M Čáslav - Městské muzeum Čáslav

M Čelákovice - Městské muzeum v Čelákovících

M Jílové – Muzeum Jílové u Prahy

M Kladno - Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně

M Kolín - Regionální muzeum Kolín

M Kutná Hora - České muzeum stříbra Kutná Hora

M Louny - Oblastní muzeum v Lounech

M Mělník - Regionální muzeum Mělník

M Mladá Boleslav - Muzeum Mladoboleslavska

M Plzeň - Západočeské muzeum Plzeň

M Poděbrady - Polabské muzeum Poděbrady

M Rakovník - Muzeum T.G.Masaryka

M Rostoky - Středočeské muzeum Rostoky

M Slaný - Vlastivědné muzeum Slaný

M Teplice - Regionální muzeum Teplice

FF UK – filozofická fakulta univerzity Karlovej

MHMP – Muzeum hlavního města Prahy

---

² Zoznam je radený podľa položky iné v katalógu.

Vě – věteřovská kultura

MO – mohylová kultura

Kn – knovízská kultura

Lu – lužická kultura

Št – štítarska kultura

DH – doba hallštatská

SPK – slezsko-platěnická kultura

By – bylanská kultura

DL – doba laténska

DR - doba rímska

SN – stahovane národov

RS – raný stredovek

VS – vrcholný stredovek

NO – novovek

NM - Národní muzeum

NPÚ – Národní památkový ústav.

Skratky periodík:

AR – Archeologické rozhledy

ASM – Archeologické studijní materiály

AVSČ – Archeologie ve středních Čechách

OP – Obzor prehistorický

PA – Památky archeologické

PSH - 'Pražský sborník historický

SbNM – Sborník Národního muzea

SbZČM – Sborník Západočeského muzea

SIA – Slavenská archeológia

SSH - Středočeský sborník historický

ZbSNM – Zborník slovenského národného múzea

ZPP – Zprávy památkové péče

10.Zoznam príloh

- I. Katalóg.
- II. Lokality stredodunajskej mohylovej kultúry v mape Stredočeského kraja.

Mapa č. 1a, b. Stredočeský kraj s vymapovanými lokalitami z hlavného katalógu.
Mapa č. 2a, b. Stredočeský kraj s vymapovanými lokalitami z katalógu zberov.
Mapa č. 3a, b. Stredočeský kraj s vymapovanými lokalitami z hlavného katalógu a katalógu zberov.
- III. Osídlenie v jednotlivých stupňoch stredodunajskej mohylovej kultúry.

Mapa č. 4. Osídlenie v období prelomu staršej až strednej doby bronzovej (BA2/BB1) a lokality datované všeobecne do staršej až strednej doby bronzovej.
Mapa č. 5. Osídlenie v období staršieho a stredného stupňa strednej doby bronzovej (BB1 a BB2).
Mapa č. 6. Osídlenie v období mladšieho stupňa strednej doby bronzovej (BC).
Mapa č. 7. Osídlenie v období prelomu strednej až mladšej doby bronzovej (BC/D).
Mapa č. 8. Osídlenie v strednej dobe bronzovej bližšie datovateľnými lokalitami.
- IV. Mapy v mierke väčšinou 1:10 000 s vymapovanými lokalitami z katalógu archeologických výskumov s prípadným vyznačením zberov a náhodných nálezov.